

YÖN

HAFTALIK GAZETE

C. H. P. ve
Seçimler

DOĞU MESELEMİZ

TÜSTAV

BAKIŞ

Oyunu dürüst oynayalım yeter...

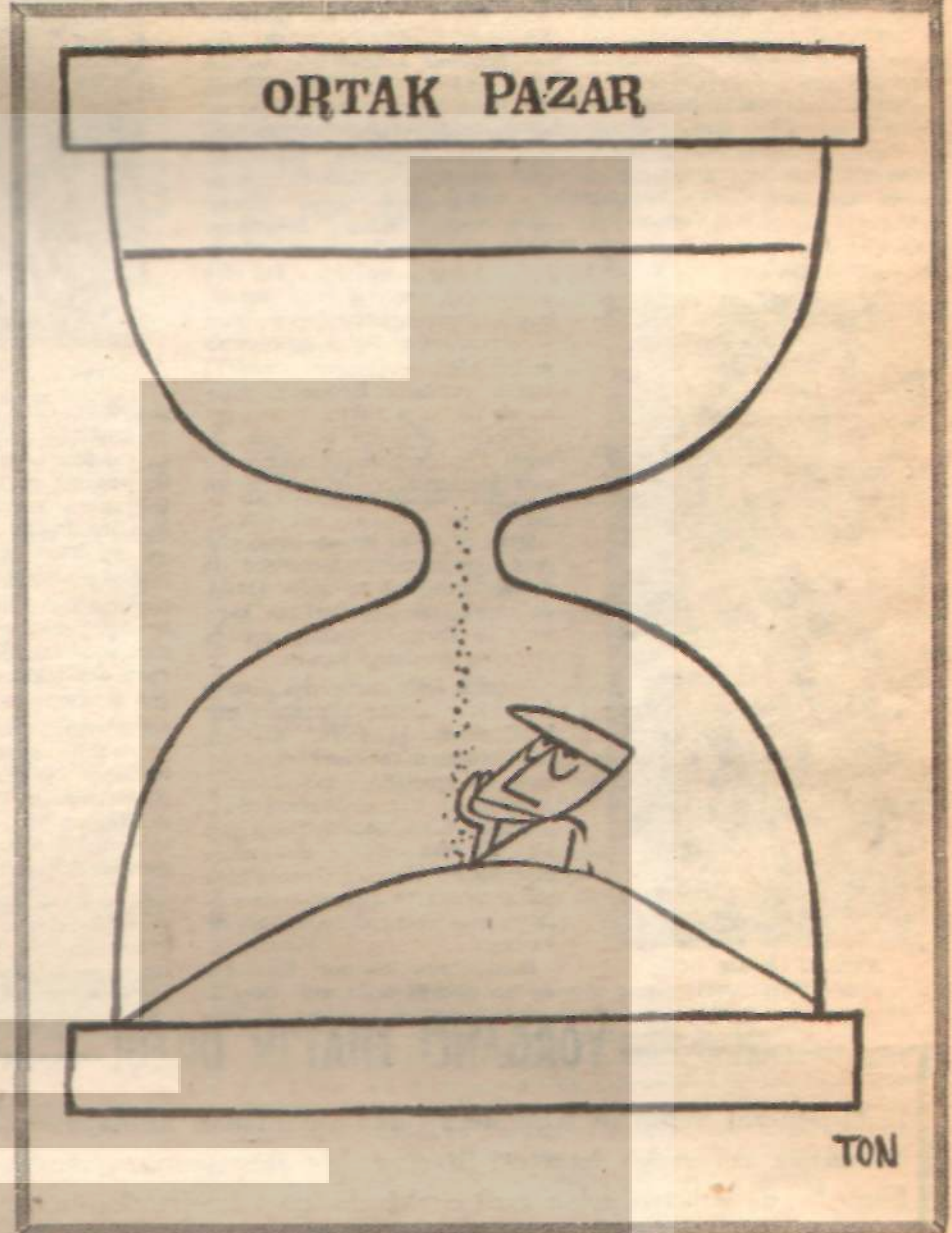
Hâlâ reformlardan söz açarak, Sayın İnönüye karşı doğrusu insafsızlık ediyoruz. Kabinede bile bir reformcuk denemesini gerçekleştirme imkânını bulamayan bir Başbakanın, memleket çapında büyük değişiklikleri gerektiren hamleler beklemek saçmadır.

Diyelim ki Sayın İnönü, «Rasmen kabinesi» adını verdiği ekibiyle, bir takım reform tasarıları hazırlamıştır. Diyelim ki Başbakan, meselâ toprak reformu tasarımsa, vetoyla Tapulama Kanununu kamu oyunun tepkilerini zerrece önemsemeyerek sevinçle kabullenen parlamentodan, bütün ağırlığını koyarak geçirmiştir. Sonuç değişmeyecektir. Zira sosyal, politik ve ekonomik yapısı düzeltilme ve değiştirilme amacıyla güden bir toprak reformu, kanun çıkarmaktan çok, reformu benimsemiş bir teşkilâta sahip olma meselesidir.

Teşkilât derken, idari teşkilât kadar, parti teşkilâtını da kast ediyoruz. En alt kademesinden en üst kademesine kadar parti teşkilâtı reformcu kesilmedikçe, parti bürokrasisi peşinden sürükleyecek iman ve enerjiyi taşımadıkça reform kanunları ölü doğmaya mahkumdur. Esasen mesele, kanun çıkartmaktan ibaret ise, bugünden iyi kötü bir toprak kanunu mevcuttur. Bu kanun bir iki madde değişikliğiyle birkaç gün içinde tasminkâr hale getirilebilir. Bunun için yıllar süren komisyon gezeliklerine ihtiyaç yoktur. Hatta bugünkü kanunla bile, toprak reformu konusunda iyi kötü bir şeyler yapmak mümkündür. Ama yapılamamaktadır. Zira parti teşkilâtı, dâvayı benimsemiş değildir. Birkaç genc ve inançlı memurun boşuna çırpınmalarına rağmen, dünyanın her yerinde hareketsizlikten yana olan bürokrasiden birşeyler beklemek hayâldir. Aksine, bir partinin güçlü desteğinden yoksun hükümetler için, bürokrasi destek değil engeldir. Bürokrasiden medet uman hükümetler peşinen yenilgiyi kabul etmiş demektir. Nitekim bizde bakanlarla bürokratlar arasında gizli bir denge kurulmuştur. Bürokratlar, çeşitli iltimaslar sağlama yolunda parti teşkilâtının ağır baskısı altında olan bakanların taleplerini imkân ölçüsünde yerine getirirler. Buna karşılık, bürokrasinin hareketsizlik kanununa uygun olarak, devlet işlerini babadan kalma usullerle kıldıkları gibi yürütürler. En güçlü bakanlar dahi, arkalarında reformcu bir partinin desteği olma şartıyla, bürokrasi çarkının aman- aman döndürülmesinde öğütülmüşlerdir. Zayıf bakanlar ise, bir iki gün içinde, bakan kullandığı sanatında usta bürokrasiden kuklaları haline gelmektedirler. Bu sebeple, reformcu

gidişin temel şartı, gücünü hareketsizlikten ve aşılması zor mevzuat barajlarından alan bürokrasi çıkmazından kurtulabilmektir. Bugün en kabiliyetli ve iyi niyetli bakanları bile bir hareketsizlik çemberi içine alan bürokrasi, öyle şevanlı bir baskı ve kontrol altında tutulabilmelidir ki, istenen reformcu yönde yürütülebilsin. Bu da iyi bakan, kötü bakan, bileli ya da bilgisiz bakan meselesi değildir. Ancak en alt kademesinden en üst kademesine kadar reformlardan yana olan güçlü ve imanlı bir parti teşkilâtı, bürokrasiyi her kademesinde kontrol altında tutarak ona kendi sevk ve heyecanını aşılabilir ve onu parti programı yönünde yürümeye zorlayabilir. O halde reformculuk yolu, parlamentoya reform tasarıları sevkmeden önce, parti teşkilâtını reforme etmekten geçmektedir. Ne var ki bu yolda en ufak çaba gösterilmiş değildir. Gerçi CHP gibi ihtiyar çınarlara benzeyen kökleşmiş bir esraf yapısına sahip olan partiyi reforme etmek, Herkül gücüne ihtiyaç gösterecektir. Belki de böyle bir şey imkânsızdır. Ama gerçek bir reformcunun, hiç değilse partisini reformcu yapmayı denemesi gerekirdi. Bunu denemek şöyle dursun, denemeyi bile kimse aklından geçirmemiştir. Ne ticede, statükocu kuvvetlere dayanarak, statükoyu bozmaya kalkışmak gibi imkânsız durumlar içinde çırpınıp durulmuştur. Bu imkânsız durumda da, bürokrasinin hareketsizlik kanunu, toplumun iletici kuvvetlerinde derin bir hayal kırıklığı ve ümitsizlik yaratarak insafsızca işlemiştir.

Bu şartlar altında, reformculuk iddiaları çabucak gülmeye hale gelmiştir. Ama Sayın İnönü, geçen yıla nazaran çok daha yavaş sesle de olsa, hâlâ reformculuktan söz etmektedir. İhtimal, büyük meydan muharebeleri vererek, bir takım kanunları parlamentodan geçirecektir. Fakat bu kâğıt üstündeki masabaşı reformculuğu, bir sürü zaman ve enerji «srafindan» başka sonuç vermeyecektir. Halbuki seçim öncesi dönemde, reform hükümetinin kısa vaktini ve enerjisini en verimli şekilde kullanabileceği önemli bir reform alanı vardır: O da fikir hürriyetini gerçekleştirme mücadelesidir. Bu nisbeten daha kolay bir iştir ve yirmi yıldır sürüp giden hürriyet edebiyatı az çok bir birikim sağladığı için bu yolda başarı şansı da ha fazladır. Meselâ 1948 dan beri, gerek DP nin, gerek CHP nin antidemokratik kanunlar listesine aldığı ünlü 141 ve 142 nci maddelerin kökünden değiştirilmesi, fikir hürriyetine karşı estirilen zehirli havayı silebilir. Batıda en

muhafazakâr çevreleri bile hayretten hayrete düşüren Babeuf olayı, bunun için güzel bir vesiledir.

Fikre düşman olma geleneği içinde yetiştirilmiş bir devlet ve emniyet teşkilâtı, fikir düşmanları ısrarlarla cezalandırılarak silkelenebilir. Fikre düşman savcılar büyük şehirlere yerleştirmek, fakat aydın görüşlü savcılar tasraya sürmek geleneğinden vazgeçilebilir. Artık kimsenin inanmadığı işleme ve dosyalama usullerine bir son verilebilir. Komik raporlarla, pirlanta gibi gençlere, devlet kapılarının kapatılması geleneği yıkılabilir. Millî Emniyet Teşkilâtı yeniden kurulabilir. Fikir suçlarında, sanıkların mahkûm oldukça tevkifi önlenebilir. Radyo, yabancı çıkarların propaganda aleti olmaktan kurtarılabilir. Yabancı devletlerin, petrol şirketleri gibi menfaat gruplarının ve onların yerli uşaklarının McCarthy entri-

kalarına kesinlikle karşı çıkılabilir.

Bütün bunlar için bir iki kanun maddesini değiştirmek ve ısrarlı konuşmalarla hükümetin hürriyetten yana olduğunu belirtmek yeterlidir.

Yirmi yıldır, hürriyet ve demokrasi mücadelesi yaptığımızı söylemekteyiz. Bir garip hürriyet anlayışı uğruna, tenkidi güçleştirdik, iç ve dış kapitalizm'n memleket ekonomisini talan etmesine göz yumduk. Atatürk ilkelerini rafa kaldırdık. Bütün bu ağır kayıpların karşısında hiç değilse kazanç hanesine, sahte hürriyetçilikten gerçek hürriyetçiliğe geçme yolunda bir çaba gösterildiği yazılabilmelidir.

Bu çabayı göstermeyi hâlâ reddedenler, tarihe hiç şüphe edilmesin, Türk Demokrasisinin kuruçuları olarak değil yıkıcıları olarak zecceceklerdir.

Doğan Avcioğlu

C.H.P., «İlerici, Atatürkçü, reformcu ve devrimci aydınlar ile gençliği» tekrar kazanmak istiyor, ama nasıl kazanacak?

Rekor uzunlukta bir toplantı yapan CHP Meclisi, partiye geleceği üzerinde uzun tartışmalara yol açtı. Genel Başkan açış konuşmasında seçim sathı mahliline girildiğini belirtiyordu. Merkez Yönetim Kurulu Raporu AP'nin çok güçlendiğini CHP'nin iddia edildiği kadar zayıf olmadığını ileri sürerek, seçim sonuçları hakkında pek iyimser olmadığını ortaya koyuyordu. Kabinedeki değişiklikler ise hayal kırıklığı ve öfke yaratmıştı. Kabineye girme yi reddeden Feyzioğlu ciddi bir parti içi muhalefetin hazırlığı içindeydi.

Partinin geleceği hakkındaki tartışmalar bu şartlar altında yapıldı ve zaman zaman İnönü'nün tenkit edilmesine yol açtı. İnönüyle oldukça sert bir tartışmaya girişen Prof. Tahsin Bekir Balta, çakar yolu demokrasinin tam uygulanmasında görüyordu. Yabancı

çevreler, Türk demokrasisiyle aleyh ediyorlardı. 141 ve 142 nci maddeler kesinlikle Anayasaya aykırıydı, maddeler mutlaka değiştirilmeliydi.

Prof. Balta daha sonra fırtına koparan bir konuya geçti. Batıda herkes, İnönü'nün ordu ile baskı yaptığı kanaatindeydi. Bu yol, iyi yol değildi, «tehlikeli alâkalar» dan vazgeçilmeliydi. Yeni Bakanları, Paşanın «keşifleri» olarak vasıflandıran Turan Güneş de, Balta Hocanın «tehlikeli alâkalar» görüşüne katıldığını belirtti. Genel Başkanı kendini savunmak çüştü. İnönü, resmen bilinen iki silâhli ayaklanma dışında, aynı derecede vahim, bilinmeyen daha beş ayaklanma teşebbüsünün olduğunu söyleyerek meseleyi izaha çalıştı. Sonra Sunayı övdü. Genel Kurul Başkanı'nun mektubu yanlış yorumlanmamalıydı. Sunay, defalarca İnönüye başvurarak, Orduya ve Komutanlara hücum edilmesinden dert yamış, bunlara çare bulunmasını istemişti. Mektubu, çaresizlik içinde yazmıştı. Bunun yadırganacak bir yanı yoktu. Bütün politikacıları suçlayan bir ifade taşıyan Kim dergisindeki demec ise usta gazetecilerin bir azizliğinden ibaretti.

Ordu meselesi burada kapandıysa da, üç İstanbul gazetesinin «15 ihtilâl teşebbüsü önlemleri» şeklinde başlık atmaları işleri çok karıştırdı ve Parti Meclisinde müthiş bir asap gerginliği yarattı.

Gençlik Kolu temsilcisi Nedim Tekin ise, Merkez Yönetim Kurulu Raporundaki «İlerici, Atatürkçü, Reformcu ve Devrimci aydınların ve gençliğin müzaheretini kazanmak» ifadesini ele alarak, gençliğin CHP'den uzaklaştığını söyledi. Paşa «nereye gidiyorlar» diye sordu. Nedim Tekin, ufak bir tereddüt ve taşkınlıktan sonra cevabı yaptırdı: «Sosyalizme Paşam!»

Daha sonra konuşan Feyzioğlu da bu görüşü teyid etti. Gençlik

Başbakan İnönü ve Orgeneral Cevdet Sunay

gidiyordu. CHP'nin solu da, sağda da eriyordu. Kurtuluş yolu, ilerici, toplumcu, kalkınmacı ve reformcu bir parti olmakta idi. C.H.P.'nin kurtuluşu solda idi. Kendin İngiliz ölçülerine sosyalist saydığını her zaman açıkça söyleyen Bülent Ecevit de bu görüşü paylaştı. Ne var ki, bu partiye yön verme çabalarının, partiye yön verebilecek yegâne adam olan Genel Başkan tarafından benimsenip benimsenemediği anlaşılamadı. İnönü, Sağ günü geç vakit yaptığı konuşmada, herhangi bir yenilik getirmeyen genel ifadeler kullanmakla yetindi. Bilinen bir nokta, sözlerle, hele yuvarlak sözlerle gençlik ve aydınların kazanılamayacağıydı.

Gençlik ve aydınlar, söz değil, iş bekliyorlardı. CHP yöneticileri ise, köy yolu, içme suyu gibi yatırımlara hız vererek köylü oyu toplamak ve milli bakiye usulü-

le ufak partileri sunî olarak yavaşatarak AP'yi göğüslemek çabası içindeydi.

Hükümet

Kabinede revizyon gerçekten hayal kırıklığı ve şaşkınlık yarattı. Hasta yatağında bir YTP'nin partisinden istifa ederek bakan ilân edilişi, siyasî mizah ede biyatına geçecek bir olay oldu.

Aksal ve Feyzioğlunun kabineye girmeyi reddedişi, reform hükümetinin kabinede reform yapmadığını ortaya koydu. İnönü'nün zemini hazırlamadan teklifte bulunması tenkit edildi. Aksal da, Feyzioğlu da hükümetin başına ulaşacağına inanmadıkları için kabineye girmeyi reddetmişlerdi. Aksal, bozuk sağlık durumunu ileri sürmüştü. Feyzioğlu, ise, bütün reform kanunlarının derhal Meclise sevkî ve Ferit Melen gibi ekip çalışması yapamayacağı bakanların çekilmesi şartıyla vazife kabul edebileceğini söylemişti. Fakat Başbakan şartlı vazife kabülüne yanaşmamıştı.

İnönü, kabine değişikliğinin nedenlerini bir basın toplantısıyla kamu oyuna duyurmak lüzumunu hissetti. Fakat İnönü'nün konuşmasında, ilgi çekici tek nokta, Aksal ve Feyzioğlundan «Parti içinde lider durumundaki arkadaşlarımız» diye söz etmesi oldu. Bu buluşunu bir kaç defa tekrarladı. Ancak İnönü, lider durumundaki iki arkadaşından bahsederken ufak bir ayırım yapıyordu. Aksal adı geçtikçe, daima «İsmail Rüştü Aksal Bey, Aksal Bey» demesine karşılık, öteki liderlerden «Feyzioğlu, ya

da Turhan Feyzioğlu» diye söz ediyordu. Feyzioğlu henüz bey ünvanını kazanamamıştı.

İsmail Rüştü Aksal Muteber lider

Prof. T. Bekir Balta «Önce fikir hürriyeti»

YORGANCI FUAT'IN DİLEĞİ

Orgeneral Sunay'ın KİM dergisinde yayımlanan konuşmasında sosyal ve ekonomik reformlar istemesi üzerine, bir okuyucumuz, Sayın Orgeneral Sunay'ın da halktan gelen aynı isteklerle karşı karşıya kaldığını belirten bir resim ve kısa bir yazı gönderdi. Resim ile yazıyı yayımlıyoruz:

Yıl 1962. 9 Eylül 1922'den beri 40 yıl geçmiş. Büyük Taarruzuna sona erdiği, İzmir'in düşman istilasından kurtulduğu günün yıldönümü. Türk Silâhli Kuvvetlerinin en yüksek rütbeli komutanı Orgeneral Cevdet Sunay, Tire'dedir. Resimde görüldüğü gibi, yanında CHP ileri gelenlerinden Millî Savunma Bakanı İhramî Sancar da vardır. Halk, Belediye salonunda toplanmıştır. Halktan bir ses, Yorgancı Fuat Albayoglu, Orgeneral Sunay'ın ilgi ve memnuniyetle dinlediği, tekrarlattığı ve not ettirdiği dileklerini içtenlikle dile getiriyor: «1— Sosyal Adaletin gerçekleştirilmesi, 2— Beş yıllık plânın eksiksiz ve tam olarak uygulanması, 3— Ağalara, mütegalibelere tavrı verilmemesi...» Bugün gazetelere yansıyan «Uyarma mektubu» işte böyle bir temelden, altyapıdan, derinden gelen huzursuzluğun yüzeydeki görüntüsüdür.

siyasi notlar

Prof. Turhan Feyzioğlu «Bey» olamadı!..

YON'un mutlak ıslah edilmesi istediği ve üzerini örten perdenin bir ucunu araladığı müesseselerden biri olan Millî Emniyet Teşkilâtının durumu, artık kamuoyuna mal olmuş bulunuyor. Nitekim, Bütçe Komisyonunun da bu teşkilâtın çalışma tarzına yönelik tenkitler, gazetelerde büyük başlıklarla duyuruldu ve «Bu teşkilâtı ıslah etmek için hâlâ ne beklenir» sorusu bir defa daha ortaya çıktı.

Millî Emniyet Teşkilâtını tenkit eden Tabii Senatör Suphi Karaman, bu teşkilâtın aşırı sağ ve sol cereyanlara karşı vermekte olduğu ödenekten Yeni İstanbul Gazetesi ile Toprak dergisine yardım yapıldığını ileri sürdü ve bu davranışın sebebini sordu. Adı geçen yayım organlarında, el

«CEVAP: Türkiye'nin devlet niteliğini, Anayasasını ve kanunlarını hiçbir tehlikeyle karşı karşı-

Süleyman Demirel

ya bırakmaz. Bu gibi ahvalda ne yardım ve ne de krediye başvurursunuz. Esasen yardım ve kredileri dışarıya avuç açma mânâsına anlamıyoruz. Bunların Türkiye'nin genel siyasetine, vekarına ve ananelerine aykırı olmaması lâzım dır. Bütün bunların ışığı altında Doğu Bloku ile dostane münasebetlerin devamında fayda görürüz.»

İskân ve şehircilik

Seçilmiş İskân ve Şehircilik Haftasının en ilgi çekici konuşmalarından birini İsraili bölge plânlama uzmanı Ranan Witz yaptı. Witz, «statistik organları olmayan bir plân, kâğıttan ibarettir» diyor. Uzmana göre, bölge plânı laması olmadan, plânlama mümkün değildir. Halbuki bizde, İmar-İskân Bakanlığının bünyesinde geniş ve başarılı bir bölge plânlama teşkilâtı olduğu halde, Devlet Plânlama Teşkilâtı, bölge plânlamasına nereden ütiyat etmemektedir. Devlet Plânlama, bölge plânlamayı küçümsemektedir.

TENCERE DİBİN KARA SENİNKİ BENDEN KARA Halil UYSAL

(Askerî Yargıç)

İlgi çekici bir dizi olay izledik «YÖN» sütunlarımızda. Giriş-Esen, ya da Giriş-Omar olayı. Prof. İsmet GİRİL, Prof. Bülent Nuri Esen ile Prof. Sabık Sam Omar'ın eserlerinden bölümler aktarmış kendiliğinden. Belki ilerinde tartışılmayacak kadar açık bir anlaşmazlık var ortada. Belki de bilim ve edebiyatın sınırları bu kadar geniş değildir. Giriş yazan dedi, Esen dedi, Ya Esen'in bu eserleri ne kadar başarılıdır? O'nun bu tür'etli karışıklığı Esen'in de başarılıdır? Bu iki soruda herhalde kuruluşunda bu yasa bir türlü açıklanamayan Üniversite'nin bir derdi vardır.

Askerî Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin değerli sosyoloji profesörü hocam Hamide Topçuoğlu özel sohbetlerinin birinde söylüyordu:

«Çevremde çalışmakta olduğum bir EXPOSE için yabancı kaynakları tarıyordum. O zamana kadar elimde geçmemiş bir kitapta passage'lar okurken sanki bu kitabı daha önce okuduğum gibi geldi bana. Kitabı okudukça bu duygu bende arttı. Kuvvetlendi ki bir yerde daha önce okuduğum kitabın aktarıldığı yerlerde cennet getirmeğe başladım. Bunu düşünün, düşündüm sonunda buldum. Adını vermiyeceğim, fakat çok değerli bildiğimiz bir hocanın kendi kitabını yazarken benim okuduğum yerleri kaynak göstermek gereğini duymadan olduğu gibi aktarmış.» Prof. Topçuoğlu sözünü bitirdikten sonra kızgın kızgın: «Ne ayıp!..» derken yüz hatlarında vıllardır ağrısını duyduğu ve fakat bir türlü söyleyemediği Üniversite'nin o derdi okunuyordu.

Bunun böyle olduğunu Üniversite mensuplarının hepsi bilir. Profesörü bilir, Doçenti bilir, Asistanı bilir. Hatta bu konuya ilişkin alanlarda Üniversitedeki hademelerin bile şaşılacak kadar bildikleri vardır. Halkın için iç yüzünü bilmediğinden öğretim üyelerini ne büyütür oysa. Halk bunda haklı değildir. Memleket'in kaderine yön veren oralarından geçiyorlar çünkü. Fakat halk onların memleket sorunlarındaki rol rollerini hiç düşünmez. Bir de bunu düşünmüş olsalardı aslında onları bu düşünce alanının en kuytu köşelerindeki deve kuşu rollerini idrak etmekle memleket adına utangaç düşerlerdi.

Üniversite'ye katılmak ta bir sıradan Asistan olmak yanlı. Bunda da gene kürsü profesörlerinin kaprislerine kurban giden ne değerler olduğu gibi şefkat ve sempati yüzünden onların yerlerine geçen ne şanslılardır. Zaten araya kapıldığından sonra serisi kolay. Birkaç yıl «ilmi çalışma» adı altında biraz yabancı dil öğrenimi, sonra bir Avrupa, sonra da Avrupa'dan gelen eserleri Türkçe'ye aktarma, onlara göre «Tez» demek te bu çevirileri ustalıkla birleştirmek ve onlara değişiklik bir ad bulma sanatıdır. Bunun için de bunlar hangi düşünce sisteminden yana olduklarını da pek bilmezler hanı. Zaten kaçınılmaz kaç çözümlü vardır kendi alanında.

Kamu oyu bilmeli ki Üniversitemiz aşırıdır. Hariç yemli akrabalarla. Ekonomik dengemiz ağalarla yürüyor.

Üniversite sözcüğünün anlamı «bilimler yurdu» demektir. Fransızca aslı «Universel'le» den gelir. «Genel, evrensel, ümitsiz ya da «geniş bilgili» demektir bu da. Bu anlamı taşımayan bir kuruluşa Üniversite adı verilmez.

İstanbul Üniversitesinde öğrenim yapanlar ya da bu öğreniminde sürdürmekte olanlar güçlü bir inanca sahiptirler. O da şu: İstanbul Üniversite'sinin beynelmül bir ünü vardır. Üniversite adını taşıyan iki kuruluşta, aynı yarımdan geçen öğretim üyelerinin karşısında aynı kaynaklarla çalışmaları arasında bilmem bir fark var mıdır?

Gerçekler yüzüne aptal aptal sırıtırken Beynelmül dediğimiz Üniversitede öğrenim yaparsanız neye yarar a kardeşim. Profesör olsanız bile.

Devlet mi, Özel Sektör mü?

Özel sektör, Devletin ithalât yapmasına karşidir. Özel sektöre göre, Devlet, ihtisas isteyen bu işi beceremez. Ashında ise, Devlet ithalâtı, özel ithalâtından çok daha ucuza malolmakta. Son bir örnek İller Bankasının elektrik tesisleriyle ilgili.

İller Bankası Genel Müdürlüğünün ithalât yapması, Banka ile iş yapan müteahhitler veya müteahhitlere mal satan bazı firmalar tarafından sık sık tenkit edilmekte ve müessese içinde de bu fikri benimseyenler bulunmaktadır.

Ekli cetvelde İller Bankası Genel Müdürlüğünce ithal edilen ve yüzde 14 banka kârı da dahil edilerek bulunan elektrik malzemesi fiyatları, firmalarca ithal edilip serbest piyasadan alınan ve tesislere monte edilen elektrik malzemesi fiyatları mukayese edilmiştir.

Cetvellerin incelenmesiyle görüleceği gibi, 83 kasabanın elektrik tesisleri için yüzde 14 banka kârı ile ithal edilerek 16 milyon 253 bin 456 liraya maledilen malzemenin piyasadan alınması hâlinde, bankaya maliveti 26 milyon 412 bin 472 lira olacaktır. Bu suretle bankaya ve dolayısıyla ortak idareleri olan beledivelere sağlanan tasarruf 10 milyon liranın üstündedir. Bu tasarruf, yüzde ile ifade edilmek istenirse, yüzde 61.5 civarındadır ve döviz olarak da yurdumuza sağlanan avantaj asgari 600 bin dolardır. Yani bahis konusu malzeme piyasadan satın alınsaydı 600 bin dolarlık döviz çeşitli maksatlarla yurt dışına aktarılmış olacaktı. Ayrıca banka malzemesi çeşitli firmalardan büyük bir rekabet esasına göre belirlenen teklifler arasından seçmekte, buna mukabil ithalâtçı firmalar münhasıran temsil ettikleri tek bir firmanın malını diledikleri fatura bedelleri üzerinden ithal ederek satmaktadırlar. Bu bakımdan bankanın ithalâtı kalite bakımından da üstündür.

Bu durum karşısında, serbest ithalât dolayısıyla bu fakir memleketin servetinin harice nasıl aktarıldığı ve fert zengin etme sisteminin esasları açık olarak belli olmaktadır.

83 KASABA İÇİN İLLER BANKASINCA İTHAL EDİLEN MALZEMENİN TOPLAM BEDELLERİNİN SERBEST PİYASADAN ALIŞ BEDELLERİNE NAZARAN BANKAYA SAĞLADIĞI BEDEL FARKLARI

Malzemenin cinsi	Adedi	Yüzde 14 banka kârı dahil bankaya satış bedeli	Serbest piyasadan alış bedeli (T.L.)	Banka lehine Fark (T.L.)
Disjontör 10 kv. 200 A. 100 MVA	150	557.250,—	1.004.400,—	447.150,—
• • • 400 A. 200 MVA	30	149.400,—	200.940,—	51.540,—
• • • 15 kv. 200 A. 100 MVA	150	591.300,—	1.004.400,—	413.100,—
• • • 400 A. 200 MVA	15	77.130,—	169.920,—	92.790,—
TOPLAM:	345	1.375.080,—	2.379.660,—	1.004.580,—
Otomatik şalter 600 V.	150	36.300,—	274.800,—	198.500,—
100 A.	200	97.400,—	410.400,—	313.000,—
150 A.	235	215.025,—	185.200,—	470.225,—
400 A.	300	470.100,—	955.800,—	485.700,—
TOPLAM:	885	818.825,—	2.276.200,—	1.459.375,—
Parafudr 600 V.	13000	403.000,—	910.000,—	507.000,—
• • • 63 kv.	750	119.250,—	234.750,—	115.500,—
• • • 18 kv.	1200	236.800,—	555.000,—	278.200,—
TOPLAM:	14950	809.050,—	1.701.550,—	892.500,—
Volto-tre komütatör	1200	19.200,—	90.000,—	70.800,—
Kontakt termometre	250	50.000,—	300.000,—	250.000,—
Açma-kapanma saat	1000	723.000,—	1.200.000,—	577.000,—
Tahin teli şarjör	750	272.100,—	435.450,—	163.350,—
İzolator 4 kv VHN.	2500	13.000,—	—	—
• • • 15 " VHN.	1000	90.000,—	160.000,—	70.000,—
• • • 15 " VHN.	2000	215.000,—	375.000,—	160.000,—
Zincir izolatör 33 kv.	3000	121.750,—	312.000,—	190.250,—
• • • 45 "	8100	289.980,—	700.000,—	410.020,—
TOPLAM:	56000	751.700,—	1.825.000,—	874.200,—
Kablolar:				
1 kv. N	44 3x10 mm2	4000 m.	24.000,—	—
• • •	3x10 " 15000 "	—	114.000,—	139.100,—
• • •	4x14 " 6000 "	—	69.740,—	47.600,—
• • •	3x14/16 " 6000 "	—	100.000,—	54.000,—
• • •	3x14/14 " 6000 "	—	108.840,—	89.900,—
• • •	3x14/12 " 6000 "	—	163.080,—	91.000,—
• • •	3x70/15 " 5000 "	—	184.000,—	100.000,—
• • •	3x95/50 " 2500 "	—	223.225,—	61.700,—
6 kv. NKBA	3x10 mm2	12500 "	165.000,—	310.000,—
• • •	3x12 " 7000 "	—	118.650,—	77.070,—
• • •	3x15 " 3000 "	—	72.030,—	41.900,—
• • •	3x25 " 2500 "	—	63.200,—	61.000,—
• • •	3x40 " 4000 "	—	146.500,—	89.000,—
• • •	3x70 " 4500 "	—	186.345,—	100.400,—
15 kv. NH KBA	3x16 "	30000 "	845.100,—	489.900,—
• • •	3x25 " 12000 "	—	475.200,—	280.700,—
• • •	3x35 " 4000 "	—	158.080,—	41.900,—
• • •	3x50 " 12000 "	—	390.240,—	233.740,—
• • •	3x70 " 5000 "	—	283.750,—	166.250,—
TOPLAM:			3.753.790,—	2.297.110,—
Dizel jeneratör grupları		7.737.611,—	10.295.366,—	2.557.755,—
GENEL TOPLAM:		16.253.456,—	26.412.472,—	10.159.016,—

Iste 10 milyon lira arıktan bir ticaret. İthalât ve ihracatı devletleştirmek için hâta ne bekleriz, bilinmez...

YÖN'e

Abone olunuz
Abone yazınız

Doğu hakkında çok yazı yazılmıştır. Fakat ciddi bir araştırma henüz yapılmış değildir. YÖN, ilgiyle okuyacağınız araştırmasıyla bu yolda ilk adımı atmaktadır

Sosyolog gözüyle Doğu meselemiz

Doğu ve Güneydoğu Anadolunun saklanmaya çalışılan gerçek yapısı

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun kalkınması, politikacıların ve aydınların görünüşte önem verdiği bir konu olmuştur. Bölgeyi kalkındırma isteği, gerek yetki ağzından ve gerekse Devlet Planında açıklanmışsa da, geri kalmışın nedenlerine inen gerçekçi araştırmalar yapılmadığından, Doğu'nun sorunlarına yeterli çözümler getirilememiştir. Yapılanlar da birer iyi niyet gösterisi ya da politik oyun olmaktan öteye geçememiştir.

Gizlilik hiç bir şeye yaramadı

Gerçeklere inen bir analiz yapılmasının nedenleri arasında, Doğu sorunlarının bir gizliliğe büründürülmesi en önemli neden olmuştur. Yurdumuzun bu kesimi «yönetimsel yasak bölgesi» olarak ilan edilmiş, bu rayla ilgili yayında bulunmak yasaklanmıştır. Bugün, Bölge'ye yabancıların girmesi resmen yasaktır. Gitmelerine izin verilen Türk uyruklular da sıkı bir denetim altındadır. Bu denetimden, Bölgede incelemeler yapan devlet memurları ve plâncılar da kurtulamaz.

Bütün bu gizlilik ve denetimler neye yaramıştır? Çeşitli düşüncelerle, Türk vatandaşlarının öğrenmelerini istemediğimiz durumu, yabancı ülkelerin öğrenmesine engel olunabilmiş midir?

Bu kesimlerle ilgili bilgi veren Türk kaynaklarının çok sınırlı olmasına karşılık, elimizde Alman ve İngiliz kaynaklarının çok ayrıntılı bilgileri içine alan yayınları vardır. Yabancı ülkelerde bu Bölgeyi ve buradaki toplulukları inceleyen bir çok Araştırma Enstitüsü kurulmuş, fakat ülkemizde bu tip araştırma çalışmaları yapılamamıştır.

Sonuç olarak, bu bölgenin gerçekleri ülke dışında herkesi tarafından bilinegelmiş, ama Türk aydınlarına öğrenilememiştir.

Böyle bir durumda, sorunlara başarılı çözümlerin bulunması beklenilemez. «Ülkenin çıkarları için» bu bilgileri gizleyenler, bilerek veya bilmeyerek bu «ülkeye kötülük etmişlerdir».

Biz, burada, Doğu'nun yapısını çizen gerçekleri inceleyeceğiz.

Türkiye ne denli bir bütündür?

Türkiye'nin «ayrılmaz bir bütün» olduğu her zaman söylenegelmiştir. Bu aşında, kesin olan bir durumun anlatımından çok ulaşmak için konuşmuş bir hedeftir. Bir toplumsal sorun olan bu konuda, ne yazık ki, Devlet Planı hiç bir şey getirememiştir. Bu bütünlüğün sağlanabilmesi, ya da başka deyişle, Doğu'nun Batı'ya entegre edilebilmesi için, bu bütünlüğü parçalayan nedenleri ve bu parçalanış düzenini incelemek gerekir. Aşağıda bu parçalanma çeşitli kriterlere göre incelenecektir.

Dil sorunu

Bugün, dilin, ulusların bütünlüğünü sağlamakta oldukça önemli bir araç olduğu kabul edilmiş bulunmaktadır. Ayrıca, bir kalkınma sorunu varsa, ilk köpük, kalkındırarak ve kalkınacak arasında kömünikasyon kurulmalıdır.

S.B.F. 77-59 No.lu yayınında Tunceli, Bingöl, Muş, Ağrı, Bitlis, Siirt, Hakkâri, Mardin, Urfa, Adıyaman valilerinin halkla olan temaslarında çoğunlukla tercüman kullandıkları belirtilmektedir. Yapılan ankete cevap vermemiş olan Diyarbakır ve Van Valileri bu listeye kolayca eklenebilir. Görülüyor ki 12 ilimizde Valiler, hakla bir üçüncü kişi katmadan konuşamamaktadırlar.

Türkiye'de dil durumunu ortaya koyacak iki önemli istatistik kaynağı vardır.

1) Nüfus sayımları.
2) Toprak ve İskân Genel Müdürlüğü envanter etüdleri.

1955 nüfus sayımına göre Türkiye'de ana dili Kürtçe olanların toplamı 1.679.265 dir. 1950 yılında ise anadili Kürtçe olanlar 1.854.569 olarak verilmiştir. İngiliz kaynaklarına göre, bu sayılar çok daha kabardır.

1955 nüfus sayımına göre, anadili Kürtçe olmayan nüfusun yüzdesi (1 No.lu harita) da verilmiştir. Bu haritaya göre 9 ilimizde

Türkçe anadil olarak azınlıktadır, yani % 50 nin altındadır.

1960 nüfus sayımına göre anadili % 50 nin üstünde Kürtçe olan iller (2 No.lu harita) da verilmiştir.

Nüfus sayımlarının sonucunu yansıtan bu iki haritada, Bingöl ilinin durumunda bir çelişme vardır. 1950 yılı sayım sonuçlarına göre Bingöl ilinde 74.463 kişi 1955 yılı sayım sonuçlarına göre 15.152 kişi, 1960 yılı sayım sonuçlarına göre 82.241 kişi Kürtçe konuşur görünmektedir. İmar ve İskân Bakanlığınca yayınlanan Bingöl iliyle ilgili köy envanter etüdünde Türkçe konuşan nüfus % 38 olarak gösterilmektedir.

Benzer bir çelişme Adıyaman Valiliğine S.B.F. nin anketine verilen cevapla nüfus sayım sonuçları arasında görülmektedir.

Bu verilere göre Doğu ve Güneydoğuda en az 10 ilimizde Türkçe konuşanların oranı % 50 nin altındadır.

Bu bölge'de başlıca diller Türkçe, Kürtçe, Arapça olmaktadır. Arapça çoğunlukla güney sınırlarımızda konuşulmaktadır. Arapça konuşanların dağılışı (3 No.lu Harita) da verilmiştir. Ayrıca, yalnız Mardinde

Ağa ve Şeyh köylüyü nasıl bir çember içinde tutar?

Köylünün bütün hayatı ağa ve şeyh tarafından kontrol altına alınmıştır. Köylü, geceleri kahve yerine, ağanın odasında toplanır. Köylü, ağanın dükkânlarından alış veriş eder. Dükkânlar hem köylünün malını alır, hem de ona borç para verir. Köylünün işini gören avukat ve politikacı ağa ailesindedir. Köylünün bu çemberi kırabilmesi mümkün değildir.

nüfus kayıtlarına Ermenice diye geçen Süryanice vardır. Mardin'de 1960 nüfus sayımına göre 10.200 Ermenice konuşan bulunmaktadır. Oeyandan, Kürtçe dil topluluğunun Krmanca ve Zazaca diye guruplara ayrıldığı düşünülürse Doğu'nun dil bakımından ne denli parçalandığı ortaya çıkar. Ayrıca karışık diller de ortaya çıkmıştır. Örneğin, Beritanh aşiretinin konuştuğu dil, Acemce, Arapça ve Türkçe'nin karışımıdır.

Din farklılaşması

Din farklılaşması toplumun Doğu'da halen oldukça kapalı olmasından ötürü topluluklar arasında oldukça önemli bir ayrılık nedeni olmaktadır.

Dinsel ayrımlar bazı hallerde milliyet ayrılığıyla karıştırılmaktadır. Örneğin Elazığ'daki Savak aşiretindeki Aleviler, Sünnîleri Türk, Sünnîleri Alevileri Kürt kabul ederler. Öteki bir deyişle, sünnilikle-türklük, alevilikle-kürtlük bir arada düşünülmektedir.

Doğudaki tevci dinin İslâm dinci olmasına karşın, farklılaşmalar, çoğunlukla mezhepler ve tarikatlar dolayısıyla ortaya çıkmaktadır. Bu farklılaşma nüfus sayımlarında verilmemektedir. Doğu'da dört esas temel mezhep vardır. Bunlar Hanefî, Safî, Caferî ve Alevîlerdir.

Toprak ve İskân Genel Müdürlüğünün köy envanter çalışmalarına göre Tunceli ve Bingöl illerindeki köylerin mezheplerine göre ayrıntı aşağıda verilmiştir.

	Hanefî köyleri	Safî köyleri	Caferî köyleri	Alevî köyleri
Bingöl	89	216	64	
Tunceli	52		99	292

Diğer önemli farklılaşmalar tarikatlar mensubiyette görülmektedir. Naksîbendî, Kadîri tarikatları gibi tarikatlar kayıtlı olanların sayıları belirli değildir.

Doğuda, ayrıca, Arkaik dinlere de rastlanmaktadır. Bunlar, Süryaniler (Nestoriler) ile Keldaniler'dir. Nüfus sayımlarında Hıristiyan olarak geçmektedirler. Mardindeki Hıristiyan nüfus 1955 sayımına göre 20.655 tir. Keldanî Matranlığı (Piskoposluk) Mardin'de bulunmaktadır.

halinde birleşebildikleri gibi, bağımsız da olabilirler. Aşiretler se, kolliara yahut kabilelere ayrılırlar; bunlar da obalara, obalar da çadırlara bölünürler.

- 1) Aşiret topluluğu ————
- 2) Aşiret ————
- 3) Kabile (kol) ————
- 4) Oba ————
- 5) Çadır ————

biçiminde bir organizasyon görülür.

Doğu'da, örneğin Siirt, Bitlis, Van illerinde, Ertuş dağılarında oturan Ertuşler Aşiretleri topluluğu, 11 aşiretten meydana gelmiştir.

1. Giravî, 2. Atan, 3. Halefan, 4. Havuşdan, 5. Ezdinan, 6. Şidan, 7. Mehmet pıran, 8. Gavdan, 9. Mamhoran, 10. Yıvıkhan, 11. Şerephan.

Ertuşlerin batısında bulunur. Öteki büyük aşiretler topluluğu Adıyanlar'dır.

Genellikle aşiretler birkaç yüz ile biriki bin kişi arasında değişirse de 10.000 kişnin üstündeki aşiretlere de rastlanır. Örneğin, Tuncelinin Mazgirt ilçesindeki Hiran Aşireti 8.700, Sadîli aşireti 6.100 Hızeli aşireti 4.800, Urfadaki Karakeçili aşireti 6.000, Bucak aşireti 11.000, Biru Mühümmed aşireti 10.000, bir şeyhe bağlı Şeyh Müritler aşireti 10.000, Bini Yusuf aşireti 4.000, Elazığdaki Savak aşireti 15.000 kişi çevresinde bulunmaktadır.

Bu büyük toplulukların hem silâhlı olduklarını hem de seçime dayanan politik bir sistem içinde bulunduğumuz düşünülürse, önderlerinin yerel yönetim mekanizmasına yapabildikleri beklentileri tahmin etmek kolaylaşır.

Aşiretler kabilelere ayrılır. Örneğin, yazın Bitliste yakın Mardinde konaklayan Alikan aşireti Birvan, Cudkan, Çangan, Mahman, Necman, Şevhan, Şhidan adında yedi kabileyeye ayrılır. Bu yedi kabilenin Şibli isimli bir başı bulunur Siirt'teki Mehmediyen aşireti 7 (kabileyeye) kola, Elazığ Beritanh aşireti 3 kola ayrılmaktadır. Pratik olarak, kabilelere mensup olmak daha anlamlıdır. Kabileler 30-100 çadırdan oluşan ekonomik birleştirdir, çadır topluluklarıdır, kabilenin adı değişkendir, ve çokluk o günkü ağanın adıyla anılır. Bu kabilelerde, çok kez çadır birimlerini oluşturan parçaları ayrılırlar; bu bireyler de ar geç bağımsız kabileler durumuna gelirler.

Kendisini kabul ettirebilecek kudrette bir alle ortaya çıkar, ağa ailesi olur ve çadır topluluğu da «kabile» niteliğini kazanır. Aşiretlerin ağası (aynı zamanda bir kabilenin de ağasıdır) öteki kabilelerde kabilenin bir altındaki birimlere ağasıdır. Batovanlar'da kabilelerden birinin ağası hepinden saygı görür. Bütün Batovanların ağası olduğunu iddia eder. Fakat, örneğin, Ali-i Bosyanların ağası bunu kabul etmez ve kendisini siyasal kudret bakımından onunla bir görür.

Keçan aşiretinin sekiz kabilesi (Boti, Guri, Fakar Omer, Ali Araba, Fendi Kaçbaş, Ahmet Kerevan ve Keçan Şems) ise hep si birden aynı kudrete sahip olma iddiasındadırlar. Hâlen ağalardan elebaşılık iddiası olan yoktur. Aşirete ait sorunlar her iki baharda, en yaşlı ağanın çadırında yapılan ağalar toplantısında çözümler.

Anlatımı kolay olan kıtsadî guruplaşmalara karşın, topluluklar arasındaki sosyal ilişkiler çok komplike, yerel farklılaşma büyüktür.

Bazı çevrelerde hemen hemen tamamıyla homogen aşiretler vardır, hemen herkes zenginlik farklarına karşın, ağa ailesi de dahil, köylüdürler. Kendi aşiretlerine olan mensubiyetleri komşu aşiretlere karşı bir gurur meselesidir. Aşiretsiz olan Kermancılar karşı «Aşir» olmak ayrıca bir öğünme fırsatıdır.

Bu nokta, özellikle, Deste Dere havzasındaki Halefanlar, Ezdinanlar, Havuşdanlar ve Alanlarda söz konusudur.

Belli bir aşirete mensup olmak değişmez bir yasa değildir, birkaç sene evvel Pervari Seckerlerinden bir topluluk Adıyanlara geçmiştir. Bazı kavgalar ve yerel nüfus durumları gereği müferrit ailelerin intikali ise hayli saktır.

Göçebelerde de bir aşirete mensub olmak ya da bir kabileyeye mensub olmak değişmez değildir. (Tayan-ı Reşid'lere Kaçan'dan 30 a yakın çadırı bir gurup katılmış ve Tayanlar'ın ağasını tanıyarak onun aşiretinden olmuşlardır.

Aşiretlerde mezhepler bakımından bir bütünlük şart değildir. Örneğin, Elazığ Savak

MÜSTAV

ANA DİLİ TÜRKÇE OLMİYAN NÜFUS YÜZDESİ 1960

harita : 1

ANA DİLİ % 50 DEN FAZLA KÜRTÇE OLAN İLLER 1960

harita : 2

ARAPÇA KONUŞAN NÜFUSUN DAĞILIŞI 1960

harita : 3

siyasetinin 26 köyünden 9 u Alevi köyü, 17 si Sünni köyüdür.

Kabilelerin altındaki birimler obalardır; obaların yapısı kararlı değildir—örneğin, Şevaklarda obaların sayısı ve çadırların sayısı her yıl aynı olmayıp her aile anlaşabilir çadırlarla birleşerek bir oba kurarlar.

Doğudaki üretim düzeninin, ulaşım ve haberleşme olanaklarının sonucu olarak, aşırı derecede görülen bu parçalanma, Doğu için kaçınılmaz bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu tip parçalanma iki kuruma, başka bir deyişle, şeyhler ve ağalar yararına sonuçlanmaktadır.

Ağalar

Ağaların Cumhuriyet devrinden sonra durumları değişmiştir. Ağa artık, zenginlik, kuvvet, büyük bir aileye mensubiye ve göze çarpan kimsedir. Hayatı, giyim

kuşanması diğer zengin adamlardan çok ayrılmış değildir. Bugün, ağa bir önder olarak, yaşamını devam ettirebilmek için, aşiretinin kısmen de olsa lütfuna ve bağlılığına muhtaçtır. Bunu da, ekonomik kudret ve bunun aracılığı ile elde ettiği siyasal kudretini kullanarak korumaya gayret eder. Kudretini nasıl devam ettirdiği aşağıda açıklanacaktır. Büyük ağalar genellikle şehirlerde otururlar, hasat zamanı köylerine giderler.

Şeyhler

«Şeyh» yahut «Seyid» bir din adamıdır, fakat imamlık gibi dini ödevler çerçevesi içinde değil, daha çok bir ülema düzeyinde bir din adamı. Kur'an ezberindedir. Türkçe ve Arapça okuma yazma bilir, ayrıca dinsel öğütler verir. Bundan başka, hastalara bildiği ilaçları ve tedavi usulleri ile şifa dağıtır. Her birinin efsaneleşmiş mucize

leri, ya da, özellikleri söylenir. Bunun yanı sıra ekonomik olarak üstünlükleri, toprakları ve mer'aları, sürüleri vardır. Bunlar, çoğunlukla ahalik fonksiyonunu da birlikte yürütürler. Ayrıca, bol miktarda bağış-ahşarlar. Şeyhler de oldukça yüksek bir yaşama düzeyindedirler. Bazısı şehirde yaşar, ara sıra köye gider; bazıları da köyde yaşar. Bir ya da birkaç şeyh ailesini barındırmakla uzakta yakında ün salmış köyler vardır. (örneğin Pervani ilçesinde Hah, Berüh Velas ve Medrese, Hıms ilçesinde, Kolhisar, Burhan ve Çatalgöl köyleri gibi).

Kolhisar köyünde yaşayan Şafilerin şeyhi, Alirıza Fırat'ın durumu oldukça ilginçtir. Bölge yöneticilerine bile kabul ettirdiği hukuk bilgisi yanı sıra, İngilizce, Fransızca gibi Batı dillerine ek olarak Farsça, Arapça, Kürtçe bilir. Şeyh Salt'ın oğludur. Her men daima köyde oturur. Fotoğrafta gö-

rülen büyük ev kendisinin. Bütün köy halkı akrabası olmasına karşın, yaşam düzeyi ayrımı fotoğraflarda açıkça görülmektedir. Evinde büyük bir kütüphanesi olduğu söylenir. Bugün Ali Rıza Fırat çevrede bilgisine dayanan bir üstünlük kurma eğilimindedir.

Ağalar ve Şeyhler bu parçalanmayı nasıl sürdürüyorlar?

Bu tip parçalanmış ortaçağ düzeninin sürdürülmesi orada yaşayan ağaların ve şeyhlerin kişisel çıkarları dolayısıyladır. Bu düzenin iki ana ögesinin korunmasına, ya da, bu iki ögedeki değişmelerin kendi denetimleri altında bulunmasına özen gösterirler. Bu düzenin en önemli ögesi bulunan üretim düzeninde, son yıllarda görülen en önemli değişme olan makinalı tarım, tümüyle ağaların denetimindedir. Dolayısıyla, köylünün durumu daha da kötüleşmiştir. Bu düzene sanayinin girmemesi ise yeni iş olanakları Joğmasını engellemiş ve toprağa bağlılık yada, hayvancılık düzeni içinde kalan köylüler bu sosyal yapının gereklerine uymak zorunda bırakılmışlardır. İkinci önemli öge, komünikasyonun denetimidir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki köylerde kahvehaneye rastlamak güçtür. Yalnız ağaların odası vardır. Böylece, köylülerin köy içi temasları ağa veya ağanın köy içindeki adamlarınca denetim altında tutulmaktadır.

Köylünün şehirdeki komünikasyon olanakları da denetim altındadır. Büyük aşiretlerin şehirlerde otelleri vardır ve köyden şehre inen aşiret mensupları bu otellerde kalırlar.

Her ağa, ya da şeyh ailesi, oğullarını ve akrabalarının avukatlık mesleğini seçmesini istemektedirler. Avukat olan akraba, genellikle, çeşitli toprak davaları ile üretim düzeni içindeki güçlerini arttırmak için, aşiret mensuplarının şehirdeki işlerini görür ve denetlerler. Bu denetimde ağa, ya da şeyh, güçlü olabilmek ve kuvvetini devam ettirmek için, aile içinden birini siyasal hayata sokmuştur. Doğu ve Güneydoğu illeri Milletvekillerinin çoğu, böyle kuvvet topluluklarının adamlarıdır. Parlamento düzeyindeki bu siyasal denetim ötesinde yerel idarelerde seçimler ancak ağa ve adamlarınca kazanılır, ya da, kazandırılır.

Yönetim adamları da bu kuvvet topluluklarınınca baskı altında tutulurlar. Bu baskıya karşı koyan yöneticiler varsa da, daha çok yerel memurlardan meydana gelen idari mekanizmayı denetlemek ağalar ve şeyhler için, çok zaman, kolay olmaktadır.

Oteki önemli denetim de köylünün alışveriş eyleminde görülür. Aşiretlerin şehirlerde genellikle bir dükkânları bulunmaktadır. Bu dükkânlar hem köylünün malını almakta, hem de her çeşit ihtiyacını karşılamakta ve borç para vermektedir. Bu yüzden de temasları denetim altında tutulmuş olmaktadır.

Bu düzen, her topluluğun kendi başına yaşamayı için çalışmakta ve ağalar ya da şeyhlerden kopmalarını, ayrılmalarını güçleştirmektedir.

Şimdiye dek Doğu'da neler yapıldı ve neden başarıya ulaşamadı?

Doğu'nun entegrasyonunu sağlayacak konularda, Cumhuriyet devrinde getirilen bazı tedbirler şunlar olmuştur:

Doğu'da bugün oldukça iyi bir karayolu ve demiryolu şebekesi vardır. Yolun bütün Doğu'yu kaplamadığı iddia edilse bile hiç olmazsa yol olan kesimlerin etkisi altında kaldığı etkenler incelemek verinde olacaktır. Üretim düzeni bu parçalanmayı ve komünikasyonu önlediği için yol gelişmesinin pek çok etkisi olamamıştır.

Otek bütünleştirme tedbirleri, özellikle Şeyh Salt İsyanından sonra bir kısım Doğu halkının batıya sürülmesi ya da Doğu'daki alanlara iskân edilmesinin biçiminde olmuştur. Zorla batıya sürülenlerin büyük kısmı zamanları dolunca geriye döndüler. Batıda belirli bir süre yaşamaları dolayısıyla bunların kültürlerinde bir değişme meydana gelmiştir.

Fakat bu değişme ne kadar sürelidir, bu belirli değildir. Savak aşireti önce Diyarbakır Bismil'de 6 köy halinde yaşarken bugün Elazığ'da göçebe bir aşirettir. Üretim düzeninin buradaki münasebetlerde zorlayıcı etkisi dolayısıyla, değişme meydana getirebilecek etkenler uzun süre yaşamaz.

Doğu ve Güneydoğuda bütünüyle sağlayıcı öteki bir sorun eğitim olmaktadır. Bölgede bir çok köylerde okul yoktur, fakat bu basit gerçeği bularak her köye okul

Kalifornia Üniversitesindeki olaylardan üç görünüş.

KEMAL YAZICI, Amerikadan bildiriyor:

Gençlik, Amerikada da Üniversite reformu için harekete geçti..:

3 ARALIK 1964

Su satırların yazıldığı sırada Kalifornia Üniversitesi - Berkeley - 27 Mayıs öncesinin İstanbulunu andırıyor. Üniversite bahçesini bir ne yakın polis, polis arabaları, ellerinde protestu afişleri taşıyan talebeler doldurmuş. Polis dün geceyi idare binasında oturma grevi yaparak geçiren binden fazla talebeyi yaka paça arabalara doldurup hapishaneye götürüyor. Dört z-thi merdivenlerden tepesinin üstünde sürünen kız ve erkek talebelerin her görüldüğü binlerce seyirci arasında bir protesto koparıyor; bu kızgın homurtu polis kordonlarına çarparak söniyor. Manzarayı üstün-tüyle seyreden Orta Doğulu talebeler «bir silah sesleri eksik diyorlar, bir de ordu ordu çok yaşa.» Yoksa işte İstanbul Üniversitesi, işte Tahran Üniversitesi diyecekler. Talebelerin «Söz Hürriyeti Hareketi» adını verdikleri mücadele üç aydan beri usuldan, fakat kuvvetlenerek gelişti, mesele şu:

Hürriyetin beşiği sayılan Amerikada üniversite talebesi sandığı kadar hür değildir. Üniversite bahçesinin belli bir yerinde serbestçe konuşma hakkına sahiptir. «Faka» Üniversite içinde istediği kitabı, broşürü ve gazeteyi dağıtamaz. Herhangi bir teşkilat adına para toplayamaz üye kaydedemez. Bunlar idarerce yasak edilmiştir. Gerçi her Amerika vatanı, bunları yapmaktan hürdür. Anayasa nazarı olarak bu hakları garanti etmiştir. Fakat Üniversite talebesi değil. Ders yılının açılmasında küçük bir talebe grubu bu yasağa meydan okudu. Üniversite bahçesine masalar kurarak Genç Sosyalistler, Sultsever Kadınlar, Vietnam'dan El Çekin gibi teşkilatların broşürlerini dağıtmaya girişti. Üniversite idaresi şiddetle harekete geçerek 8 talebe' kovdu. Ve bir kısmı için de takibata girişti. Bu sert hareket fakülte profesörleri arasında hafiften murıldanmalara yol açtı, fakat talebe hareketini daha zivade kamçladı. Mücadeleyi sürüten küçük teşekküller F.S.M. cumru altında birleştiler. (Free Speech Movement). Mücadele İrk Esitliği Teşkilatının desteğini kazandı. (Mensupları gününce katledilen teşkilattır bu). Pek iyi düzenlenmiş bir teşkilatın varlığı üniversitenin her tarafında duyulmaya başlandı. Bir gün «Söz Hürriyeti» yazılı rozetler dağıtılıyor, ertesi gün kollar da alıyah şeritler görüldüğü, broşürler basılıp dağıtılıyor, mitingler

Gençliğin Üniversiteyi ele geçirmesi üzerine, Üniversite Başkanı gençliği Kastroculuk ve Maoçulukla suçladı. Televizyon ve gazeteler «Üniversitede kızıl, üniversitede ihtilâl, üniversitede anarşi» diye başlık attılar. Ve polis, zencilere saldırı gibi gençliğin üstüne yükledi.

teziplenerek hareketin gayesi izah ediliyordu. Her gün görülen ve gittikçe büyüyen bu talebe protestoları üniversiteyi bir karar almağa zorladı. Talebeler diyorlardı ki, biz mesul vatandaşlarız. Anayasanın Amerikan vatandaşlarına tanıdığı haklardan biz de eksiksiz olarak Üniversitede faydalanmak isteriz. Bu en basit vatandaşlık hakkımızdır. Eğer suç işlersek kanun ve mahkeme yakamızdan tutar. Bu konu da üniversiteye bir şey düşmez. Bu gayet haklı formül 108 asistanın desteğini sağladı. Yavınladıkları bir bildiri ile hareketi desteklediklerini ilân ediverdiler. Üniversitenin en büyük idari makamı Regent's mesele hakkında tartıştı. Bu Regent'ler tuhaf müesseselerdir. Vah tarafından tayin edilen 20 zengin üniversitenin en yetkili organını teşkil eder. Herbirinin üniversite ile veyahut ilim ve fikir hayatı ile ilgili yoktur. Zengin fabrika-örüler, borsacılar, politikacılar, bunlar. Fakat yürürlükteki kanuna göre üniversite bunların şahsi mahdud. Orada istedikleri nizamı tatbik etmekte, her Amerikan çiftlik sahibi gibi, yetkili dirler. Regent görünüşte nizamla- rı yumuşatan bir karar aldı. Talebelere Üniversitede her istedikleri faaliyete girmek hakkını tanıdı. Ancak, bunlar arasından idarerce suç sayılanlar görülmüce disiplin cezası tatbik edilebilecekti. Bu karar hiçbir peyi değis tirmiyordu. Idare, cummun istediği harekete, bu suçtur deyip ceza vermeğe girişebilecekti. Üzun beklemelemlerden sonra böyle bir kararın çıkması ve kovulan talebelerin geri alınmaması, talebelerin sabrını taşırdı. Bir gece idare binasına girerek oturma grevi yaptılar, polis tevkiflere girişti. Binlerce talebe polis arabasını sararak arkadaşlarını hapse gitmesin! 24 saat geciktirdiler. Fakat hareket de alevlendi. Hareketin liderliğini yapan Mario Savio diyor ki: «Amerikan Üniversite- lerini tam birer imalathanedir. Biz de oradan seri halinde çıkarılan mallarız. İnsan haysiyeti taşıdığı

mızı belli eden bir harekete girişince idare yakamızdan tutuyor. Sen suçlusun diye Üniversiteden atıyor. Bu aslında Amerikan mahkemelerine bir hakarettir. Hiçbir vatandaşı Amerikan mahkemelerinden başka bir makam suçlu ilân edemez. Bu haysiyet kırıcı durum artık değişmelidir.»

Uzun hazırlıklardan sonra talebeler kendi devrimleri ile «Haklarını kullanarak Üniversite nizam- larını ihlâl etmeve» karar verdiler. Hergün Üniversite bahçesine masalar kurarak nizamından birini ihlâl ediyorlar, ve yüzlerce imzalı bir listeyi idareye yollayarak filan filan filan bu nizamı ihlâl ettik diye ilân ediyorlardı. İmza sayısının binleri bulması Üniversiteyi atıl bıraktı. Ceza takibine giremedi. Fakat hareketin liderlerinden döndüğü takibata tâbi tuttu. Bu bardağı taşıran son damla oldu. Evvelki gün iki bine yakın talebe idare binasını işgal ederek, orada gecelediler. İçerde kalanların pek meseli olduğu görülmüyordu. Şarho'nun bir filmi oynatılıyor, bir tarafta mes hur bir şarkıcı, gitar çalarak hürriyet türkülerini söylüyor, pencere- lerden sandviçler ve berraniyeler içeri atılıyor. Fakat gecenin sabahı neşeli bitmedi. Kalifornia'nın demokrat valisi talebenin tevkifini emretti. Ve 1000 den fazla talebe yerlerde sürüklenerek polis coplarıyla okşanarak hapishaneye yollandı.

Bu tip mücadeleler Amerikada umumiyetle ümitsizdir, başansız kahr. Çünkü gazeteler ve televizyon büyük bir ustalıkla hareketin asil mahiyetini halktan gizlerler. Aynı taktik bu sefer de kullanıldı. Üniversite başkanı Kerr bir nutuk vererek harekete katılanlardan yüzde 49'unun Mao'cu ve Kastro'cu komünist olduğunu ilân etti. Mahalli gazeteler ve televizyon «Üniversitede Kızıl», «Üniversitede İhtilâl», «Üniversitede Anarşi» diye başlıklar attılar. Gerçi talebeler mitinglerinde bu yazıları okuyup, «neden yüzde eli değil de 49» diyerek efforini kasıklarına bastıra bastıra

ÜÇÜNCÜ DÜNYA KONUŞUYOR

Afrika halkları ve barış

Seku Ture

(Gine Devlet Başkanı)

«Savaşların kaçınılmaz ya da kaçınılmaz olduğu konusunda yapılan her tartışma «halklar arasındaki eşitlik ya da eşitsizlik» sorusuna gelip dayanır. Çünkü, barış, kendi kendine savaşları önleyici bir eğilim içinde taşınmaz; barış, aslında, halklar arasında kurulmuş ilişkilere bağlıdır ve bu ilişkiler üzerinde temellenir.

Haklı savaşlar ile haksız savaşlar arasında bir ayırım yapılabileceği ileri sürülmüştür. Bu, bazı barışların haklı, bazılarının da haksız oldukları anlamına mı gelir acaba? Ülkelerine yerleşmiş bir hastalığı andıran savaşlar içinde yaşayan ve barışın değerini çok iyi tanıyan eski Avrupa halkları, barışın, savaş gibi kendini zorla kabul ettiremeyeceğini ve bu yüzden dolayı, savaşları doğuran ve besleyen açığa vurulmamış ve utandırıcı nedenler varolmadıkça haklı barış denilen şeyin gerçekleşmeyeceğini bilirler.

Yeryüzünün bölünmüş halkları için asıl önemli olan şey, barışı tehdit eden çatışmaları önceden görüp belirlemek değil, barışın gerçekleşmesini sağlayacak şartları yaratmaktır. Güney Afrika devleti gibi, egemenliğindeki ulusu zorbalıkla yöneten ve eilindeki gücü kötüye kullanan devletlerin davet edildiği ve meşruiyetleri kabul edilmiş ulusların en önemli problemlerinin barışçı yollarla çözümlenmesini amaç edinen toplantılarda, bu amacı hiçe sayan ayrımcı davranışların ortaya çıkmasının, dünya barışı için ne sürekli bir tehlike olduğunu bilmeyen yoktur. Öte yandan, Afrika, Asya ve Latin Amerika uluslarının işçilerine, emperyalist kuvvetlerin ardu arası kesilmeden açık ve besbelli ya da gizlice ve kendi amaçları için her aracı meşru görenek karıştırdıklarını kavrayan bir kimsenin şaşırmasına imkân var mı?

Belli bir takım nükleer denemelerle ilgili olarak varılan anlaşmalara rağmen, halkların ve ulusların özgürlüğüne karşı işlenen ve sayıları gittikçe kabaran suçlardan ötürü, dünya barışının sürdürülmesi imkânının ve şartlarının gittikçe zayıfladığını kabul etmek gerekiyor.

Biz, mahiyeti ne olursa olsun, silâhlama denilen gayri insani yarış durdurmak amacıyla güden her çeşit anlaşmayı bütün gönüllü ve hoşnutlukla karşıyoruz ve alkışlıyoruz. Ama işin asıl, insanlığın birdenbire mi yoksa yavaş yavaş mı ortadan kalkacağını ya da nükleer ve termo-nükleer bir savaşın yerini bakteriyolojik ya da simio-bakteriyolojik bir savaşın mı alacağını kestirebilmek de-ğildir. Barış, pahalı ya da ucuz savaşlar üzerinde kafa patlatmak yoluyla mı garanti edilecek?

Bütün halkların bugün gerçekleştirmesi gereken en yüce ödev, yeryüzündeki sömürme, baskı ve zorbalık kuvvetlerinin dayandığı faktörleri ortadan kaldırarak, saldırgan kuvvetlere barışı zorla kabul ettirmek için enerjilerini, ellerindeki imkânları ve iradelerini harekete geçirmektir. Afrika halkları, işte bu yararlı yolu seçmiş bulunuyorlar.

Çeviren: Selâhattin Hilâl

güllüyorlardı. Fakat sokaktaki bazı Amerikalı günlük rahatının uyuşmuşluğu içinde hemencecik duyduklarına inanıyor, gazete başlıklarından başka şeyi tatbik etmeye üseniyordu. Değil bin talebenin tevkifi, bir üniversite kökünden yıkılma kıymı kıydatacak değildi. Fakat meselenin içyüzünü bilen Üniversite mensupları seslerini duyurmuştu. Başladılar. Aslında profesörlerin de elleri kolları bağlıdır. Çünkü Üniversite hepsini ancak bir sene için kontrata bağlamıştır. Gerçi bu kontrat her sene kendiliğinden uzar. Ve suya sabuna dokunmadıkça da böyle gider bu. Fakat idare her yıl sonunda istemediği profesörün kontratını feshetmek hakkına sahiptir. Geçen sene bir Almanca profesörünün kontratı yenilenmedi. Mesele hâlâ tartışılıyor. Ne kadar eski ve değerli olursa olsun kontratın kol-tuğuna alan profesörün başını vuracağı, derdini dinleteceği hiç bir makam yoktur. Regent'ler şahsi malları olan bir yerde iste mediklerini çalıştırmaya bilirler. Bu onların en tabii ferdi hürriyetidir. Başlarındaki bu kıhca rağmen üniversite profesörleri dün olağanüstü bir toplantı yaparak idareyi itham eden bir karar sureti kabul ettiler. Üniversite idarecilerinden birinin istifasını istediler. Aralarında 85 bin

dolar toplayarak tevkif edilen talebelerine kefalet akçesi yatırdı hepsini hapisten çıkardılar. Amerikan üniversitelerinin tarihinde ilk defa bir hürriyet hareketi büyümeğe başladığını gösteriyor. Hocalardan büyük kısmı grev yapan asistanlara kanılarak derslerini tatil ettiler. Diğer Amerikan üniversitelerinden destek ve sempa- ti telgrafları yağmaya başladı. Bunların arasında Kanada'dan ve Fransızdan gelenler de vardı. Çok daha manalı bir hareketin ilk belirtisi de görüldü. Küçük bir işçi sendikası hareket destekleyeceğini ilân etti. Bu Amerika için fevkalâde mühim bir karar. İşçi sendikaları burada dev teşekküllerdir. Herhangi bir meseleye ağırlıklarını koydular mı Amerikayı yerinden oynatabilirler. Fakat, yevmiye arttırmaktan başka siyasî meselelerle uğraştıkları görülmez. Eğer güçlü işçi teşkilatları dan biri meseleye karşısız hareket umulmadık bir gelişme gösterir.

Biz yabancı talebeler bütün sempatiimize ve heyecanımıza rağmen harekete katılmıyoruz. Amerikalı arkadaşlarımız bizden ediyorlar. Polis kayıtlarına resmin girer girmez vizenin iptal edilmesi ve memleketten kovulmak isten bile değil. Biz bunun için sadece pencelelerden arkadaşlarımıza sandviç yetiştirmekle, kendimizi avutuyoruz.

BEREC
GREVİ

Berec pil fabrikası işçileri grevinin birinci haftası sonunda Petrol-İş Sendikası grevçilere elli şer lira ile beheği en az elli lira değerinde gıda paketleri dağıtarak yeni bir dayanışma örneği daha vermiştir. Grevçiler bu suretle sendikamın kendilerine verdiği sözü yerine getirdiğini ve onları hakkı mücadelelerinde tam anlamıyla desteklediğini görmeyi sevincini tatmışlardır. Fakat Petrol-İş'in grevçilere yardımını sadece para ve erzak dağıtmakla kalmamış, grevin ikinci haftasında sendika bütün grevçilerin Beyoğlunda Elhamra sinemasında «Kesanlı Ali Destanını» gösterimini sağlamıştır.

Dayanışma sadece Petrol-İş ile grevçiler arasında değil, fakat İstanbuldaki ve İstanbul dışındaki bütün sendikalara ve işçilere kadar yayılmıştır. O kadar ki, Berec fabrikasının karşısında kurulu grev itibat komitesi çadırları ziyaretçilere yetmediğinden misafirler için ikinci bir çadır kurulmuştur. Grevin başladığı günden bu yana her gün bir sendikacı ya da işçi grubu grevçileri ziyaret ederek bu mücadeleyi desteklediklerini, grevçilerin yalnız olmadıklarını ispatlamışlardır.

Grevçilerin ve onlar dışındaki işçilerin bu davranışını karşısında, işveren, işçileri fabrikaya çekilemek için grevden vazgeçene kadar normal ücretlerinden başka haftada 100 lira ödemeğe razı olmuştur. İşverenin ödemeğe kabul ettiği bu para işçilerin bugünkü ücretlerine yüzde yüz bir zam demektir. Böylece toplu sözleşmeyle yüzde 15 bir zamın vermek istemeyen Berec patronları işçilerin grevde direnmesi karşısında çalışanların ücretlerine yüzde yüz bir zam vermek zorunda kalmışlardır. Fakat işçiler patronun bu davranışına gelmemişlerdir.

Çünkü onlar bu zammın grevi kırmak amacı ile verildiğini ve işçiler toplan çalışmaya döndükleri zaman bu zamları geri almamaları pek iyi bilmekteydiler. Bu sebeple sendikaları etrafında disiplinli olarak greve devam etmekteydiler.

Bu şartlar altında Berec fabrikası patronlarının greve katılmayanların ücretlerine yüzde yüz bir zammın göze alıp Petrol-İş ile toplu sözleşme görüşmelerine başlamamasının elbette sebepleri vardır. Bu sebepler arasında Berec fabrikası patronlarının kendilerine göre yaptıkları hesaplar dışında Kimya İşverenleri Sendikasının kimya iş kolunda Petrol-İş sendikasının teşkilatlanmasını durdurmak, gayretlerini boşa çıkarmak isteği de vardır.

Gerçekten Berec şirketinin de övünç bulduğu Kimya İşverenleri Sendikası, Petrol-İş gibi güçlü bir sendikamın kimya iş kolunda gelişmesini hiç de hoş karşılamadığını son kongresinde okunan faaliyet raporunda belirtmekten çekinmemiştir. Bu sebeple Petrol-İş Sendikasının kimya iş kolunda ilk olarak giriştiği grevleri başarıyla sağlayıp sağlamaması bu sendikamın kimya iş kolundaki gelişmesinin ne yolda olacağını tayin edecektir. İki tarafın da grev karşısındaki tutumlarının grevin ikinci haftasında hiçbir yu musama göstermemiş olması mücadelemiz kısıtlanmamış olduğunu göstermektedir. Petrol-İş mücadelesi olmaksızın çıkarak kimya işverenleri ile Petrol-İş ve belki de Kimya İşverenleri Sendikası ile Türk İş Sendikası arasında bir gelecek görüşme mümkündür.

Fikir
işçileri

deki yerlerini almaktadırlar. Büro larda, bankalarda ve sigorta şirketlerinde çalışanlar da şimdi diğer işçiler gibi birer sendika kurmuş ve ekonomik ve sosyal hakları uğruna mücadeleye girişmişlerdir. Bank-İş sendikası kurulduğundan bu yana kesif bir faaliyet göstermiş, toplu sözleşmeler yapmış greve başlamıştır. Bu grevlerden biri İzmirde sürüp giderken şimdi de Osmanlı Bankası, Türk Ticaret Bankası ve İstanbul Bankasında greve gitme kararı almıştır.

Bank-İş'i grev kararı almağa zorlayan sebep, bankaların çalışanlara yalnız düşük ücretler ödemeleri değil, aynı zamanda memurlarını diledikleri gibi bir şekilde diğer diğer şehire nakletmek yetkisini tamamen kendi ellerinde tutmak istemeleridir. Bir bankanın kendi memurunu bir şehirden diğer bir şehre nakletmek yetkisini tamamen kendi elinde tutmak istemesi ilk bakışta haklı ve normal bir istek olarak görülebilir. Fakat tecrübeler göstermiştir ki, bankalar bu yetkilerini kötüye kullanmışlar, daha doğrusu, bazı sendikalı memurları sendikalardan istifa ettirmek ve böylece bankacılık işkolunda bir sendikamın gelişmesine engel olmak için bir baskı vasıtası olarak başvurmuşlardır. Bunun için de ki, Bank-İş bankalarla giriştiği toplu sözleşmelerde sadece ücretlerin artırılması, isteği ile değil, işverenlerin «işin yönetimindeki mutlak yetkilerinin» sınırlandırılması isteği ile ortaya çıkmıştır.

Bundan bir süre önce TFA'ye İş Bankası ile Bank-İş arasında çıkan uyuşmazlık sonunda verilen grev kararından sendikayı vazgeçirmek için yetkililer «kamu çıkarımı» tehdidini savurmuşlardır. Bu tehdit sonradan Demiryolu işçilerinin grevinde ortaya çıkmıştır. Fakat bu tehditlerle ne Türkiye Demiryolu İşçi Sendikaları Federasyonu, ne de Bank-İş grevlerinden vazgeçmişlerdir.

Bankalarda çalışan fikir işçileri mücadelesini yürütürken sigorta şirketlerinde çalışanlar da 11 Aralık 1964 günü dört sigorta şirketi ile yani Millî Reassürans TAS, Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi, Ankara Anonim Sigorta Şirketi ve Başak Sigorta Anonim Şirketiyle toplu sözleşme görüşmelerine başlamışlardır.

Sigorta şirketlerinde çalışanların ücret ve çalışma şartları bankalardaki arkadaşlarının durumundan farklı değildir. Sigorta şirketleri de bankalar gibi diledikleri şahıslara bol keseden aylıklar ödüyor, fakat asıl çalışanlar söz konusu olunca «kesenli ağzını kapıyorlar». Çalışanlar, bankalarda olduğu gibi Sigorta Şirketlerinde de işin düzenlenmesi ve çalışma şartlarının uygulanması hususunda hiçbir yetkiye sahip değillerdir.

Sigorta-İş Sendikası bütün bu aksaklıkları ortadan kaldırmak isteği ile toplu sözleşme görüşmelerine başlamıştır. Sonucun ne olacağını şimdiden kestirmek güç olmakla beraber, Sigorta-İş Sendikasının isteklerine haklı olduğu ve bu isteklerini sigorta şirketlerine kabul ettirebilmek için gerekli hazırlıkları tamamlamış olduğu şimdiden anlaşılmaktadır.

İMECE

Özellikle Köy Sorunlarını
İşleyenAYLIK FIKIR VE SANAT
DERGİSİ

İMECE'yi Ankara ve İstanbul'un başlıca bayilerinde bulabilirsiniz.

Fiyatı 100 kuruş, yıllık aboneliği 10.- liradır.

Abone ve haberleşme adresi: P.K. 372 - ANKARA

GREVİN ÖĞRETTİKLERİ

Berec Pil Fabrikasında Petrol-İş Sendikası üyelerinin başladıkları grevle Yapı-İş Federasyonu'na bağlı işçilerin Ankaradaki grevleri başarı ile yürütülmektedir. Bugüne kadar yapılan grevlerde rastlanan aksaklıkların aksine olarak bu son iki grevde gerek işçi teşekküllerinin gerek grevçilerin tutumları, işçi haklarını savunmak konusunda ne derece kararlı olduklarını göstermektedir.

Patronların tahminlerinin aksine, Petrol-İş sendikası grevçileri para ve gıda maddesi olarak yaptığı yardımlarla izlediği amaçların ciddiliğini ve grevi uzun süre devam ettirebilecek kabiliyete sahip olduğunu ispat etmiştir.

Grevi bozmak ve grevçilerin moralini kırmak için Berec işverenlerinin yarattıkları tabirler grevçilerin taşınmaz gücüne yol açmamış ve grevçilerin işveren iddiaları üzerine grev verene getirilen bindirilmiş hazır kuvvet, jandarmalar ve bunlara katılan bütün semt bekçileri ortada hiçbir şey olmadığını gören grevçilerin mütebessin bakışları önünde bir geçit resmi yaparak dağılmışlardır.

Böylece işverenlerin grevi bozmak için yaratmak istedikleri «tedhiş havası» kısa zamanda yok olmuştur.

Aynı şekilde Ankaradaki öks otel inşaatı işçilerinin grevlerini kanunsuz sayarak dışardan getirilen işçilerin grevçiler yerine inşaatta çalışmalarını sağlayan Çankaya Savcılığı kararı da Keskin Asliye Ceza Mahkemesinin olumlu bir kararıyla ortadan kalkmıştır. Üstelik grevçilerden bazıları hakkında açılan ceza davası da Çankaya Asliye Ceza Mahkemesinin berat kararı ile sonuçlanmıştır.

Bu iki grevden başka Bank-İş Sendikası da bazı bankalarda greve gitmek kararı almış. Şimdi Amerikan Radar Üssü İnşaatındaki 300 işçi de haklarını elde edebilmek için işlerini bırakmışlardır. Her ne kadar bugün yurdumuzun bir «grev dalgası» ile karşı karşıya bulunduğunu söyleyemeyiz de, bir yıldan fazla bir süre «dağınık» şekilde birçok grevin yapıldığı ve bunlara daha da yenilerinin ekleneceği kolayca tahmin edilebilir.

Bu grevler iki gerçeği ortaya çıkarmıştır: Bunlardan birincisi, işçilerin çok düşük ücretlerle ve çok kötü bir çalışma düzeni altında çalıştıklarıdır. Millî gelir dağılımındaki adaletsizlikleri gün ışığına çıkaran istatistiklerin yayınlanması ve bunların halk arasında gittikçe yayılması, işçilere içinde buldukları şartları daha iyi değerlendirmek imkânını sağlamaktadır.

Grevlerin ortaya çıkardığı ikinci gerçek, işçilerin sadece içinde buldukları şartları öğrenmekle yetinmeyip, bu şartları sürüp gitmesine boyun eğmeyeceklerini ve bu uğurda mücadeleye kararlı olduklarını göstermeleridir.

Fakat bütün bu gerçeklere rağmen sendikaların henüz tam olarak işçi örgütlenememiş olmaları ve düzenin varattığı bir takım ekonomik ve kanunî güçlükler, grevlerin daha da yayılmasına ve böylece işçilerin haklarını kolayca sağlamalarına engel olmaktadır.

Petrol-İş Başkanı Hepbir, grev nöbetinde
«Grev böyle yapılır...»

Fakat özel sermaye sahipleri bu engelleri de az bularak şimdiki hali ile son derece kısıtlanmış olan grev hakkını daha da kısıtlamak için durmadan çalışmaktadır. Özel sermaye sahiplerinin bu gayretlerine ne yazık ki bazı resmi makamlar ve partiler de katılmaktadırlar. Bir yandan Başbakan Yardımcısı, haklarını kanunen tanınmış grevle elde etmeğe çalışan demiryolu işçilerinin işi bırakmalarına engel olmak için «gerekirse kanun çıkarmaktan söz ederken, öbür yandan Çalışma Bakanlığı da gelecek ay Ankarada toplanacak olan Çalışma Meclisinin gündemi olarak «grevlerin yarattığı sürtüşmeler» konusunu ele almıştır. Bütün bunlar özel sermaye sahiplerinin milli gelirdeki paylarından işçiler yararına hiçbir fedakârlık yapmama niyetinde olmadıklarını ve bu yolda hükümetin ve Meclisteki partilerin desteğini kazanmağa çalıştıklarını açıkça göstermektedir.

Merkezin politik ve ekonomik hayatında en önemli yer tutan Adalet Partisi de programında «sermaye birikimine ve kalkınmaya engel olmayacak» şekilde grevi kabul ettiğini bildirmekte aslında tamamen greve karşı olduğunu belirtmiş olmaktadır.

Milyonlarca işçisine çalışmak imkânı sağlayamayan bir ekonomi içinde grevler sebebi ile işlerin durmasından korkmanın anlamı yoktur.

Yıllar boyunca Türkiyede grev

yapılmadığı ve işverenler işçi ücretlerini ve diğer bütün ekonomik şartları diledikleri gibi tesbit ettikleri halde sermaye birikimi bir türlü sağlanamamıştır. Çünkü elde edilen büyük kârlar sermaye olarak kullanılmamıştır. Kalkınmaya gelince, bu da ancak, başta çalışanlar olmak üzere bütün halkın hayat seviyesinin yükselmesi suretiyle olabilir. Yoksa özel sermaye sahiplerinin daha da zenginleşmesi Türkiye için kalkınma sayılmaz. Sosyal adalet içerisinde ahenkli kalkınmanın anlamı da budur. Fakat işverenlerin böyle bir kalkınmadan çok kendi servetlerinin artmasına yarayan bir kalkınmadan yana oldukları açıktır. Bunun içindir ki, çalışma imkânından yoksun milyonlarca insana çalışma fırsatı sağlamak yerine hâlen çalışmakta olanlara düşük ücretler ödeyerek kârlarını artırmaya daha kolay ve ucuz bir yol olarak tereddit etmekteydiler.

Fakat sosyal adaletsizlik artık gilememeyecek hale gelmiş, işçiler bu adaletsizlikten kurtulmak için mücadele etmek lüzum ve zorunluluğunu anlamışlardır. Bu sebeple Başbakan Yardımcısı Kemal Satırın «yeni kanun çıkarma» tehditleri, Çalışma Meclisinde grev hakkını kısıtlayıcı kararlar alınması için sarfedilecek çabalar ve Adalet Partisinin grev aleyhtarlığı işçilerin sendikalaşmak ve daha adil bir düzene kavuşmak yolundaki mücadelelerini asla durduramayacaktır.

Adil Aşçıoğlu

YÖN'e

Abone olunuz
Abone yazınız

MİLLİ EĞİTİM DEĞİL KOMEDİ TİYATROSU...

Ben, Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı'nın emrinde olan ve «kırtasiyecî öğretmen» durumundan ancak ikinci yılda kurtulmaya başlayan bir yedeksubay öğretmenim. Ahnımsın Millî Eğitim Bakanlığı ilgilileri «kırtasiyecî öğretmen» dediğime. Çünkü ülkemizdeki Millî Eğitim Kurumunda da kırtasiyecîlikten başka birşey yapıyor. Tanımı çok kolay bunun... Kendimden, kendi çevremden ve gördüklerimden söz etmeyeceğim. Bunları yazarsanız «kırtasiyecî» ilği daha kolay açıklarım ama bu daha dar ve ayıp bir açıklama olur. Orneğin diyebilirim ki, Türkiye'nin büyük bir kentinde, geçen yıl 4. sınıfta okuyan 47 öğrencinin tümünün Atatürk'ün kim olduğunu bilmemesi, Türkiye'yi bilmemesi, salt birinin Ankara'nın neresi olduğunu bilmesi ve hatta hatta bu 47 öğrencinin çoğunun Türk bayrağını bile bilmemesi ilköğretmenler adına, Millî Eğitimciler adına biraz ayıp olur.

Aşağıdaki yazılar arasında tek numaralı olanlar Millî Eğitimcilerin göz boyayışları, çift numaralıları da gözü boyanan «kırtasiyecî Millî Eğitim» cilleri ilgililer.

1 — «İlköğretim, kadın erkek bütün Türklerin millî gayelere uygun olarak bedeni, zihni ve ahlâki gelişmelerine ve yetişmelerine hizmet eden temel eğitim ve öğretimdir.» (İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Madde 1)

2 — Okur - yazar oranı 1955 te nüfusumuzun % 41.4'ü iken 1960 da % 39.6 olmuştur. (M.E.B. ile ilgili istatistiklerden.)

3 — «İlköğretim, ilköğrenim kurumlarında verilir.» (İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Madde 2)

4 — «Okulları kilitledik, çocuklar ortada kaldı. Çocuklar özentilinde bekliyor, kimin umurunda? Sana hitap ediyorum İbrahim Oktem bey! Muvakkat öğretmen diye birşey duydun mu? Bizden faydalanmayı hiç düşünmedin mi?» (Hürriyet gazetesi, 5.11.64, Fikret yatrosu... (ikinci sayfa...))

5 — «İlköğretim... devlet okullarında parasızdır.» (I. ve E. Kanunu, Madde 2)

6 — Ceyhan'dan İbrahim Peyda'nın Cumhuriyet gazetesinin «okuyucu mektupları» köşesinde 39.10.64 de çıkan yazısına göre,

Düzenleyen: Bülent Habora

(Yedek subay öğretmen)

çocuğunu ilkokula kaydettirmek için yığınla masraf yapmış, günlerini harcamış ama ilkokul müdürünün ilgisizliği yüzünden kaydedilememiş...

7 — «Mecburi ilköğrenim çağı, çocuğun 6 yaşını bitirdiği yılın Eylül ayında başlar, 14 yaşını bitirip 15 yaşına girdiği yılın öğretim yılı sonunda biter.» (İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Madde 3)

8 — Çeşitli nedenlerle okuyamayan çocuk sayısı 2.5 milyon üstündedir. (M.E. Bakanlığı ile ilgili istatistiklerden.)

9 — «Ana dilini doğru olarak konuşur, okur ve yazar.» (İlkokul Programı - Millî Eğitimin Amaçları, Madde 2/b)

10 — Türkçe bilenlerin nüfusa göre oranı Hakkâri'de % 19.2, Bin göl'de % 32, Diyarbakır'da % 33. (M.E. Bakanlığı ile ilgili istatistiklerden)

11 — «Serbest zamanlarını temiz ve faydalı işlerle geçirir.» (İlkokul Programı - Millî Eğitimin Amaçları, Madde 2/g)

12 — «Devrim Ortaokulu Müdürü ile bir bayan öğretmenin müdür odasında çirkin münasebetleri halen devam etmektedir.» (Düdük Gazetesi, Konya, 5.11.64)

13 — «Ankara'da âlim yetiştirecek bir okul açıldı.» (Hürriyet gazetesi, 28.10.64)

14 — «Bugün bile 12 bine yakın köyümüzde okul yoktur. Okulu olan köylerin de pek çoğu ya öğretmensiz, ya da yeter sayıda öğretmene sahip değildir.» (Dünya gazetesi, Şahin Tekgündüz.)

15 — «Okullarda bir örnek göyün mecburiyeti kaldırılacak.» (Millî Eğitim Bakanlığı'nın illere tamimi.)

16 — «Millî Eğitim Bakanlığı bir çıkmaz içindedir.» (Cumhuriyet gazetesi, İsmet Kür, 27.10.64)

17 — «Yetişecek çocuk, (kişisel bakımdan) sorumlu işler almaya hazırlıklı olmalıdır. (Millî Eğitimin Amaçları, Madde 2/1)

18 — «... adındaki şahıslar köy içinde dolaymaktayken bucak merkezi ilkokulu müdürü tarafın-

dan üzerlerine ateş açılmıştır.» (Yeni Konya, 17.10.64)

19 — «İlkokul çocukları millî kültürü açılmak mecburiyetindedir.» (İlkokulun eğitim ve öğretim ilkeleri, Madde 2/a)

20 — «Türkiye'de ötekli ilkelere göre öğretmenlik halen önemsenmeyen ve sıradan sayılan bir meslektir.» (Dünya gazetesi, Şahin Tekgündüz, 9.11.64)

21 — «Manisa'da 49 yeni ilkokul yapıldı.» (Yeni Tanin gazetesi, 5.11.64)

22 — «Köyümüze 73 bin liraya bir okul yapılmaktadır. Ehliyetli kimseler tarafından yapılan inşaat... pek baştan savma ve çürük birşey olacaktır.» (Hürriyet gazetesi, Osman Kavak, 2.11.64)

23 — «Yurttaşlık Bilgisi dersinde öğretmenin vazifesi yalnız millî kurumları tanıtmak değil... bu kurumlara karşı kendilerinde bağlılık ve saygı uyandırmaktır.» (İlk okulun eğitim ve öğretim ilkeleri, Madde 1/b)

24 — «İkmal bırakıp sonra parayla ders verildi.» (Akşam gazetesi, Ali Ozak, 5.11.64). «Okulun tonlarca odununu kız öğrenciler taşıdı.» (Akşam gazetesi, 5.11.64). «Oğlum sebebi açıklanmadan orta üçten ikinci sınıfa indirildi.» (Hürriyet gazetesi, Nermin Ceylan, 24.10.64)

25 — «Öğretmen mefhumları ve bilgileri ezberletmeyecek...» (İlk okulun eğitim ve öğretim ilkeleri, Madde 8/c-3)

26 — «Öğretmeyen fakat ezberleten sistem-Senelik öğretim planları çok yüküklüdür bir defa. Ben onu bitirmek zorunluğundayım. Bunun için de her derste en az beş-altı sayfa ders anlatmıyorum ki bu programların altından kalkayım.» (Yeni Tanin gazetesi, İsmail Hakkı Kaytanlı'nın raporundan, 2.11.64)

27 — «Yetişecek çocuk (toplumsal bakımdan) kanunlara uyar ve medeni vazifelerini yerine getirir.» (Millî Eğitimin Amaçları, Madde 1/f)

28 — Yd. Sb. Öğretmen Göksel Arsoy «Meram bağlarında keyif sürüyor, komsu kapısı İstanbul'a fırsat bu fırsattır diye kaçamak yapıyordu.» (Düdük gazetesi, Konya, 5.11.64)

29 — «Yetişecek çocuk (ekonomik havat bakımından) çalışmanın zevkini duyar.» (Millî Eğitimin Amaçları, Madde 4/a)

30 — «Kavıp Aranıyor - Abdürreşit okulumuzun öğretmeni Göksel Arsoy kavbolmuştur. Yenisini aravacağımızdan eskisinin hükmü yoktur Abdürreşit Köylüleri» (Anadolu gazetesi, Konya, 9.11.64). «Öğretmenlik bir meslek olmaktan çıkarılmış, her eline alanın, sınıfa girenin yapabileceği duruma getirilmiş.» (Cumhuriyet gazetesi, Mustafa Ozkan, 23.10.64)

31 — «Yetişecek çocuk (toplumsal bakımdan) kötü şartları düzeltmek için çalışır.» (Millî Eğitimin Amaçları, Madde 1/h)

32 — «Nasıl öğretmen oldum ve nasıl kovuldum?... nitekim ilköğretim Müdürü ile anlaşarak işime son verdiler Necdet bevbana, sır saklamadığım için işime son verildiğini tekraren söyledim. Bu sırı saklamıyorum. Millî Eğitim Bakanlığı'na duyuruyorum. Hangi devirdiniz, ne oluyorsunuz.» (Hürriyet gazetesi, Mehmet Simsek, 30.10.64)

33 — «Yetişecek çocuk (toplumsal bakımdan) Türkiye Cumhuriyeti Teşkilâtı Esasive Kanununun safladığı yurttaş hak ve hürriyetlerine saygılı olmalıdır.» (Millî Eğitimin Amaçları, Madde 1/c)

34 — «Avni Akademiye aynı subayın ilerde fevkalâde eserler yaratacağı mütalaasıyla tezkere yazan ikinci şahıs kim olmuştur. biliyor musunuz? O generalin daha büyük rütbeli bir amiri mi? Hayır... Millî Savunma Bakanı mı? Hayır... Genel Kurmay Başkanı mı? Hayır... Bizzat Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanı İbrahim Oktem!» (Dünya gazetesi, Bedil Falk, 6.11.64)

35 — «Yetişecek çocuk (toplumsal bakımdan) insanlara karşı iyi

Bir Eğitim Bakanı
bunu nasıl yapar!

İkmal bırakıp sonra
parayla ders vermiş!

Öğretmeyen
fakat ezberleten sistem

Okulları kilitledik,
çocuklar ortada kaldı

Ankara'da okulsuz köy
yılında okulsuz köy
Bir köy kalmayacak

Resil Köyü Yeni
bir okula kavuştu

Ankara'da âlim
yetiştirecek bir okul açıldı

Bir okulun temel atma, bir
okulunda açılışı

Okullarda bir örnek göyün
mecburiyeti kaldırılıyor

Okullarda bir örnek göyün
mecburiyeti kaldırılıyor

Okullarda bir örnek göyün
mecburiyeti kaldırılıyor

Okullarda bir örnek göyün
mecburiyeti kaldırılıyor

Okullarda bir örnek göyün
mecburiyeti kaldırılıyor

Okullarda bir örnek göyün
mecburiyeti kaldırılıyor

İlköğretim
çıkmazımız

Millî Eğitim Bakanlığı
bir çıkmaz içindedir!

Okulları kilitledik,
çocuklar ortada kaldı

Okullarda bir örnek göyün
mecburiyeti kaldırılıyor

Ankara'da okulsuz köy
yılında okulsuz köy

Ankara'da âlim
yetiştirecek bir okul açıldı

Bir okulun temel atma, bir
okulunda açılışı

Okullarda bir örnek göyün
mecburiyeti kaldırılıyor

Okullarda bir örnek göyün
mecburiyeti kaldırılıyor

Okullarda bir örnek göyün
mecburiyeti kaldırılıyor

Okullarda bir örnek göyün
mecburiyeti kaldırılıyor

Okullarda bir örnek göyün
mecburiyeti kaldırılıyor

Okullarda bir örnek göyün
mecburiyeti kaldırılıyor

Okullarda bir örnek göyün
mecburiyeti kaldırılıyor

Gayeli Tasarruf

Sizi
Hedefinize
Muhakkak
Ulaştırır

İş sermayenizi, çocuklarınızın tahsil ve çeyiz masraflarını, seyahat imkânlarını, ve bilhassa müstakbel fuvarınızın temellerini iradeli ve devamlı tasarrufunuzla sağlayabilirsiniz.

TÜRKİYE EMLAK KREDİ BANKASI

(BASIN — 22863 - A - 13796)

SAYFA 14

YENİ DERGİ

Yöneten: Memet Fuat

Aralık Sayısında: Lord Kinross'un 6 Kasım'da, Londra'da yayımlanan Kitabı — «ATATÜRK: BİR ULUSUN DİRİLİŞİ».

Melih Cevdet Anday — Nergis ile Yankı (Şiir); Sabahattin Kudret Aksal — Kaptı, Eski (Şiir); Franz Kafka — 3 küçük hikâye; Jean - Paul Sartre — Nobel Armağanı Konusunda; Eugene Ionesco — Yazar ve Sorunları (17 sayfalık bir deneme); Onay Sözer — Yabancılaşma Sorununu Tartışmaya Doğru; Michel Bulor — Her Yarattığı Bir Eleştiridir; Doğan Hızlan — Behçet Necatigil ve Edip Cansever Üstüne; Konur Ertop — Sartre'dan Yeni Çeviriler.

Bulduğunuz yerde «De Yayınları» satan bir kitapçı yoksa «Yeni Dergi»ye mutlaka abone olunuz. Sayısı 2.5, abonesi bir yıllık 24, iki yıllık 44 lira.

DE YAYINEVİ, VİLÂYET HAN, KAT 2,
ÇAĞALOĞLU, İSTANBUL

(YON - 32)

Ortak Pazar'ın eşliğinde sinemamız

Nijat ÖZÖN

1948 de yurdumuzda sağlam bir sinema endüstrisi kurabilmek için büyük bir fırsat ele geçmişti. Fakat günlük çabalarından başka birşey düşünmeyen, burunlarından ötesini göremeyen sinema ağaları bu fırsatı kaçırdılar ve 15 yıl sadece bir vurgun çağı olarak harcadılar. Önümüzdeki yıllarda sağlam bir sinema endüstrisi kurulamadığı takdirde, devlet korumalarının gümrük duvarlarının kalkacağı bir Ortak Pazar'da Türk sineması yutulacak, beyaz perdemiz savaşın önceki yıllarda olduğu gibi sömürgeleşecektir. Bu sömürgeleşmede başrolü bugün sinema yazarlarımızın «yabancı film getiricilerinin ajanlığı» ile suçlayan sinema ağalarının oynayacağından kimsenin şüphesi olmasın. Bugün Türk sinemasına sağlam temellere oturtmak yolundaki olumlu çabaları baltalamak için, işçi sendikalarını da yanlarında sürükleyerek sinema ağalarının omuz başında yer almakta sakınca görmeyen genç sinemacılar, sinema işçileriyle birlikte bu sömürgeleşmenin ilk ve en büyük kurbanları olacaklar, aynı zamanda bunun sorumluluğunu taşıyacaklardır.

ORTAK PAZAR VE SINEMA

Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (Ortak Pazar) arasındaki ortaklık anlaşması 1 Aralık 1964 te yürürlüğe girdi. Bilindiği gibi Ortak Pazar, Batı Avrupa'daki altı ülkenin (Fransa, İtalya, Batı Almanya, Belçika, Hollanda, Lüksemburg) aralarında (iktisadi birlik kurarak, gümrük engellerinin yavaş yavaş kaldırılacağı; mal, hizmet, sermaye ve kişi akımının eşit koşullarda serbestçe işleyebileceği bir «Ortak pazar»ın meydana getirilmesini öngörmektedir. Ortak Pazar'ın sinema yönünden ortaya çıkardığı en önemli konular, bu pazar için de filmlerin, sinemacıların, sinema yatırımlarının herhangi bir engelle karşılaşmaksızın serbestçe hareketi; mal, hizmet, sermaye, kişiler bakımından üye arasında ayırım gözetilemeyeceği için vergi eşitliğinin sağlanması, devlet korumalarının tamamıyla kaldırılmasıdır. Böylelikle, üye ülkelerden herhangi birinin sinemacıları başka bir üye ülkede serbestçe çalışabilecek, yapım ve sermaye yatırımlarında bulunabilecek, üye ülkeler arasında filmlerin ithaline karşı herhangi bir kısıt uygulanmayacak, bu filmler için filmlerle eşit ölçüde vergilendirilecek, yeni sinemayı koruyucu devlet yardımları sona erecektir.

Batı Avrupalı sinemacılar, bir Avrupa Ortak Pazar Sineması kurulması yolunda, gerçekte Ortak Pazar kurucularından daha tez davranmışlar, böyle bir pazar kurulması yolundaki hazırlığı çok önceden başlamışlardır. Nitekim Ortak Pazara yol açan Roma Antlaşması 1957 de imzalandığı halde, Ortak Pazar sinemasının çeşitli meselelerini iki tarafın anlaşmalarla bir çözüme bağlayan ortak yapım anlaşmalarının ilki, 1949 da imzalanmıştır. Fakat ortak yapım, Ortak Pazarın getirdiği bütün meseleleri çözmemektedir. Çözülmemiş meselelerin başında yabancı filmlere karşı konan kısıtlar ve devlet koruması gelmektedir.

ÖNCE EŞİTLİK, SONRA BİRLİK

Ortak yapım anlaşmalarının çözemediği bu konular, Ortak Pazar anlaşmasına uyularak çözülmek yolundadır. Bu yoldaki ilk adım da geçen yılın başında atılmıştır. Bugün Ortak Pazarın tam üyesi bulunan altı ülke arasında Danimarka, Belçika, Lüksemburg bir sinema endüstrisi kurmakla ilgilenmemektedir. Batı Almanya ise, kendi kendine yeten pazarı bakımından Ortak Pazar'ın sinemaya ilgili yönüne önem vermemektedir. Fakat büyük sinema endüstrileri olan Fransa ile İtalya, Ortak Pazar bakımından karşı karşıya gelmişlerdir. Fransa, Ortak Pazar anlaşmasının sağladığı imkânı dayanarak, önce İtalyan sineması ile eşit ölçüde korunması gerektiği-

ni kabul ettirmiştir. Nitekim bu sayededir ki, 1963 e kadar sinemadan anayurtta elde edilen gelirin % 5,5 u ile yabancı ülkeler de elde edilen gelirin % 23 ünü yardım olarak geri alan Fransız sinemacıları, yabancı ülkelerden elde edilen gelirlerden alınan yardımın tamamıyla kalkmasını, buna karşılık İtalya'da olduğu gibi anayurttaki gelirin % 14'ü oranında yardım yapılmasını sağlamışlardır. Yani Ortak Pazar anlaşmasına göre gerekli olan eşit koruma, yerine getirilmiştir. Bundan sonra da, her çeşit devlet korumasının kaldırılmasını öngören maddenin uygulanmasına sıra gelmektedir. Bu da üç yünde gerçekleşecektir: Bir vandan devlet yardımı, bir yandan gümrük vergileri yavaş yavaş azaltılıp, sonunda tamamıyla kalkacak, bir yandan da ithalattaki sınırlar yavaş yavaş genişletilip sonunda tamamıyla serbest bırakılacaktır. Nitekim, Fransa, sinemaya yapılan devlet yardımının 1968 de tamamıyla kalkmasını öngören bir program hazırlamıştır. Aynı program göre gümrük vergileri 1968 de tamamıyla sona erecek, 1969 da da ithalattaki tamamıyla serbest olacaktır. 1961 yılında anayurtta sinemadan elde edilen sinema endüstrisine yardım olarak verilecek miktar % 14 olarak tespit edilmişken, 1964 te bu miktar % 13'e indirilmiştir.

TÜRK SINEMASININ ONUNDEKİ FIRSAT

Türkiye Ortak Pazarın tam üyesi değil, ortak üyesidir. Bu bakımdan, yukarıda sözü geçen işlemler için konan süreler, Türkiye bakımından daha geniş tutulmuştur. Türkiye beş yıllık bir hazırlık döneminden sonradır ki, gümrük birliğinin gittikçe artan şekilde gerçekleşeceği geçiş dönemine girecektir (bu dönem 12 yıldır). Buna göre Türk sinemasının önünde bir fırsat daha bulunmaktadır: Batı Avrupa ülkelerindeki koruma düzenleri birkaç yıla kadar ortadan kalkarken Türkiye uzunca bir süre daha, iyi bir koruma düzeninden yararlanarak sağlam bir sinema endüstrisi kurabilecektir. Ancak bunun aynı zamanda son fırsat olduğu da gözden uzak tutulmamalıdır. 1948 den günümüze kadarki 15 yıllık dönemde, yanlış bir koruma düzeninin bir geçiş kondu endüstriden başkasına yol açmadığı, bu 15 yılın sadece vur gunda harcadığı düşünülür.

Türk sinemasını ellerinde tutanların «Türk Sinema Şörası» vesilesiyle bir daha açığa çıkan zihniyetleri göz önüne alınırsa, önümüzdeki yıllarda da boşu boşuna harcanacağından korkulur. Üstelik önümüzdeki yıllarda sinemamızın önemli bir sarsıntı içine atacak büyük bir tehlike de vardır: 15 yıllık dönemin ilk yarısında yurdumuza yerleşeceği ke-

BİRİNCİ BAP

Yıl 1918 - 1919

ve

Karayılan hikâyesi

Ateşi ve ihaneti gördük ve yanan gözlerimizle durduk, bu dünyanın üzerinde.

İstanbul 1918 Teşrinlerinde İzmir 1919 Mayısında ve Manisa ve Menemen, Aydın, Akhisar Mayıs ortalarında

Haziran ortalarına kadar, Yani bütün kırma mevsim! Yani arpa lar biçilip buğdaylara başlanırken

Adana Antep Urfa Maraş düşmüş düşüyordu.

Hikâyei Karayılan

Antep'iler silâhşor olur Uçan turnayı gözünden Kaçan tavşanı ard ayaktan vururlar, ve arap kırağının üstünde Taze yeşil selvi gibi ince uzun dururlar

Antep sıcak Antep çetin yerdür Antep'iler silâhşor olur Antep'iler yiğit kişilerdir.

Karayılan Karayılan olmadan önce Antep köylüklerinde ırgattı Belki rahatsızdı, belki rahattı Bunu düşünmeğe vakit bırakmıyorlardı.

Yaşıyordu bir tarla sığanı gibi ve korkaktı bir tarla sığanı kadar. Yiğitlik atla, silâhla, toprakla olur, Onun atı, silâhı, toprağı yoktu. Boyunu yine böyle çöp gibi ince ve böyle kocaman kafalıydı

Karayılan Karayılan olmadan önce...

Gâvurlar Antepe girince Antep'iler onu korkusunu saklayan bir fıstık ağacından alıp indirdiler

Altına bir at çekip eline bir mavzer verdiler

Antep çetin yerdür, Kırmızı kayalarda Yeşil kertenkeleler Sıcak balutlar deler havada İleri geri...

Gâvur tutmuştu tepeleri Gâvurun topu vardı Antep'iler düz evada

Gâvur şarapnel döküyordu, Toprağı kökten söküyordu. Gâvur tutmuştu tepeleri Akan Antep'in kanydı. Düz evada bir gül fidanıydı

silnikle söylenebilecek olan televizyon, belirli bir niteliğe erişemeyen, salonlarını çoğaltıyayan yerli sinemanın seyircilerinden büyük çoğunluğunu kapacaktır. Görülüyor ki, sağlam bir sinema endüstrisi kurmak yolunda önümüzdeki yıllarda sıkı tedbirler alınmazsa, bu Türk sinemasının sonu olacaktır. Devlet korumalarının, gümrük duvarlarının kalkacağı; mal, hizmet, sermaye ve kişi akımının serbestleşeceği bir Ortak Pazar'da Türk sineması yutulacak, beyazperdemiz savaşın önceki yıllarda olduğu gibi sömürgeleşecektir. Bu sömürgeleşmede başrolü, bugün sinema yazarlarımızın «yabancı film getiricilerinin ajanlığı» ile suçlayan sinema ağalarının oynayacağından kimsenin şüphesi olmasın. Daha yerli filmlerin niteliğinde bir düzelmeyi sağlamak amacıyla ufak bir rüsum ayarlaması teklifi karşısında vurgun kaplarının ka panacağı öfkesiyle «biz de film ithalçiliğine başlarız» diyenler, böyle bir sömürgeleşmede yarıdaklık yapmaktan kaçınıyacaklardır. Sinema ağalarının sırtında yumurta küfesi yoktur. Çoğu ithalçilikten gelen ağalar, ilk zorda eski mesleklerine dönmekten çekinmeyecek, bugün «Türk sinema sanayii baltalanıyor, bin-

Kurtuluş savaşımızın ilk kurşunu Antep'te atıldı. Antep'te başlayan bu milli şahlanışın her Türkün ezberce bilmesi gereken harikulâde şiirini de Nâzım Hikmet yazdı. Karayılan'ı nefesiniz kesilerek okuyacaksınız.

YÖN

Karayılanın Karayılan olmadan önceki siperi. Bu fidan öyle küçük Korkusu ve kafası öyle büyüktü ki onun, Namıya tek fişek sürmeden yatıyordu yüzükoyun.

Antep sıcak Antep çetin yerdür. Antep'iler silâhşor olur Antep'iler yiğit kişilerdir. Fakat gâvurun topu vardı Ve ne çare kader Düz ovayı Antep'iler Gâvura burakacaklardı.

Karayılan olmadan önce Umurunda değildi Karayılanın Kıyametedeğ gâvura verselerdi Antep'i Çünkü onu düşünmeğe alıştırmadılar. Yaşadı toprakta bir tarla sığanı gibi ve korkaktı bir tarla sığanı kadar

Siperi bir gül fidanıydı onun Gül fidanı dibinde yatıyordu ki yüzükoyun Ak bir taşın ardından Kara bir yılan

Derisi ışıl ışıl dili çatal gözleri ateşten al aldı birden bir kurşun gelip kafasını aldı devrildi kaldı.

Karayılan Karayılan olmadan önce Karayılanın enamını görünce Haykırdı avaz avaz Ömrünün ilk düşüncesini — «İhret al deli gönlüm; Demir sandıkta saklıysan bulur seni Ak taş ardında kara yılanı bulan ölüm»,

Ve bir tarla sığanı kadar korkak olan fırlayıp atlayınca ileri bir dehşet aldı Antep'ileri. Segirttiler peşince Gâvuru tepelerde yediler. Ve bir tarla sığanı gibi yaşayıp bir tarla sığanı kadar korkak olana «Karayılan» dediler.

Ve biz buna böylece duyduk ve çetesinin başında yıllarca süren Karayılan ve Antep'ileri ve Antebi

Aynen duyup işittiğimiz gibi Destanımızın birinci babına koyduk.....

Nâzım Hikmet

Düşün Yayınevi'nden

● Düşün Yayınevi, 1963 yılı şubatının bir pazar günü, binanın alt katında çıkan bir yangınla yanmıştır.

● Yayınevindeki bütün kitaplar da yanmış olduğundan, okurlarımızın sürekli olarak istedikleri kitaplar gönderilememiştir.

● Yangından iki yıl sonra Düşün Yayınevi yeniden kurulmuş ve çalışmaya geçmiştir.

● Düşün Yayınevi'nin ilk kitabı olarak, Aziz Nesin'in dört kitabı birarada (Damda Deli Var, Gıdıdı, Bay Dündük, Ah Biz Eşekler) bir cilt içinde yeniden basılıp pek yakında okurlarımıza sunulacaktır.

Saygılarımızla
DÜŞÜN YAYINEVİ - Cağaloğlu, Nuruosmaniye.
Atasaray No. 206 İstanbul

(YÖN . 34)

II. ZARARDA DEVLETÇİLİK, KARDA ÖZELÇİLİK OLAMAZ

«Karma ekonomi» anlayışı içinde kalmak üzere özel teşebbüsten yana olanlar kârli olan bütün üretim faaliyetinin kendilerine bırakılması gerektiğini, açıkça olmasa dahi, savunmaktadır. Nitekim, 1950 yılında Demokrat Partinin iktidara gelmesiyle başlayıp bugün de devam eden «kâr eden devlet fabrikalarının özel teşebbüse devri» mes'alesi bu isteğin en canlı delili sayılabilir. Ancak, kalkınma planının uygulanması için gerekli kapital birikimi, sosyal fayda ve devletin halk oyunundaki prestiji gibi tabii önem çok büyük ve birbirleriyle yakından ilgili üç konu açısından bu isteğin gerçekleştirilmesinin imkânsızlığı kolayca ortaya konulabilir.

VERGİ YETMEZ

Bir kere, kalkınma planının uygulanma yeterliği, herşeyden önce devletin tasarruflarını büyük bir kısmına hâkim olmasını gerektirmektedir. Türkiye gibi geri kalmış bir memleketinde, vergi devletin elinde, tasarruflara hâkim olmak bakımından yeter derecede kuvvetli bir araç değildir; teşekkül eden gelirlerin bütünü vergilemekte karşılaşılan teknik güçlükler, vergi ahlâkının düşüklüğünün yol açtığı geniş çapta kaçakçılık, politik endişeler vb. sebeplerden ötürü vasıtalı ve vasıtasız vergiler yoluyla devlet elindeki gayri iradi tasarruflar milli gelirin çok küçük bir nisbetini aşmamaktadır. Nitekim, vergi gelirinin milli gelir içindeki nisbeti liberal ABD'de %28, Muhafakâr Partinin İngilteresinde %32 olduğu halde Türkiye'de %14'tür. Devlet elinde kapital birikimi için vergi çok yetersiz bir araç kaldığına göre, ikinci bir imkân olarak kâr eden devlet teşebbüsleri yoluyla kapital birikimi kalmaktadır. Bu bakımdan, devlet teşebbüslerini kalkınma için gerekli kapital birikimi sağlayacak ve planın uygulanması için gerekli finansman kaynağı olabilecek bir araç olarak görmelidir. Bunların özel teşebbüse devri ise, devletin bu konudaki gücünü önemli nispete azaltacaktır; zira, özel teşebbüs elinde kârın tüketim - yatırım arasında «e ortunda bölüneceği» beşiriz olduğu gibi, vergilemede karşılaşılan güçlükler kolaylıkla de kârın önemli bir kısmını devlete aktarmak mümkün değildir.

DEVLET NEDEN KÂR ETMELİ

Diğer taraftan, mes'ele bununla da bitmeyip, halk oyununda devletin prestijinin sarsılması gibi çok önemli bir konu ortaya çıkmaktadır. Kâr eden bütün devlet teşebbüsleri özel kesime devredildiği takdirde kamu hizmeti gören ve zarar eden teşebbüslerin masraflarını karşılamak üzere devletin elinde milli gelirin pek düşük bir oranını teşkil eden vergi geliri kalmaktadır. Kamu yatırımlarını karşılamak için esasen çok yetersiz olan bu kaynaktan bir de kamu hizmeti gören teşebbüslerin zararlarını kapamak için bir pay ayrıldığında, kamu yatırımlarının azalması ve kamu hizmetlerinin vasıflarının düşmesi gibi iki yönden çok önemli bir mes'ele ile karşı karşıya kalacağımız aşikârdır. Nitekim, kamu yatırımlarının oranı kalkınma bakımından taşıdıkları önem dolayısıyla azaltılmıyan fakat devlet elinde teşekkül eden tasarruflar da önemli nisbette çoğaltılmıyan Türkiye'de bugün kamu hizmetlerinin gerek nitelik gerekse nicelik bakımından yetersizliği bu iddianın en açık delilidir. Kamu hizmetlerine ayrılan pay nüfus ve gelir artışlarını takip edemediği için, bu hizmetler çok düşük vasıfta kalmakta ve halk oyunda devletin prestiji gittikçe sarsılmaktadır. Belediye hizmetlerinden eğitim, sağlık gibi devletin temel hizmetlerine kadar çeşitli alanlarda, düşük vasıflı ve düşük ücretli eleman kullanmak gerekli harcamaları yapamamak gibi sebepler devlete karşı halk oyunda haklı bir tepki yaratmıştır. Görüldüğü gibi devlet monopolleri ve iktisadi teşekkülleri yoluyla kâr etmek ve bu kârlar yoluyla hem kalkınma için gerekli yatırımları yapmak hem de kamu hizmetlerinin nitelik ve niceliğini bugünkünün üzerine çıkarmak zorundadır. Kısacası, devletin kâr etmesini kaçınılmaz bir zorunluk saymak ve kâr eden devlet teşebbüslerini özel teşebbüse devretmek isteğini «tabikatta imkânsız» olarak vasıflandırmak gerekir.

DIŞ TİCARET VE BANKA

Nihayet üçüncü bir nokta olarak, özel teşebbüs elinde kârlılığı bugüne kadar devam eden sosyal fayda ve iktisadi gelişmenin aleyhine işlemiş bulunan şeffaflık iki kesim üzerinde durmak gereğini duyulmaktadır; bunlar ithalat - ihracat ve bankacılık gibi hizmet istihsal eden kesimlerdir.

Bir kere, memleketimizde ithalat - ihracat «küçük firma» esasına dayanmakta ve aynı mahiyette işi çok sayıda firmanın yapması, sabit masraflar dolayısıyla, bu hizmetin birim maliyetini yükseltmekte, insan gücü ve sermayenin kötü kullanımına en iyi örnek teşkil etmektedir. Bundan başka, beynelmilel piyasadaki büyük bir teşekkülün karşısında

Karma ekonomide özel kesim ve devlet kesimi sınırlandırılabilir mi ?

Doç. Dr. Gülten Kazgan

2

alıcı veya satıcı olarak çok sayıda küçük firmaların bulunması ihraç fiyatlarının düşmesi ve ithal fiyatlarının yükselmesi gibi döviz bilançosunu bakımından aleyhimize işleyen bir duruma sonuçlanmaktadır. Yine, sadece iktisat ilminin ilkelere dahilinde kalmak üzere bir diğer sonuç, tek elden büyük çapta mal ithalini ve mal ihracatını sağlayacağı maliyet tasarrufları ile ilgilidir. Bu tasarrufların kaynağı, büyük çapta mal satın alınışında satıcı firmaların yaptığı, tenzilat, tek bir

elden mal satışlarında kalite kontrolünün kolaylığı, kaliteye göre sınıflandırma suretiyle daha yüksek bir fiyat elde edilebilmesi, gibi hususlardır; tabii, bunun yanında, her biri birim başına yüksek kâr haddi ile çalışan çok sayıda firmanın yerini iş hacminin büyüklüğü dolayısıyla daha düşük birim başına kâr haddi ile çalışabilen firmanın alması da gösterilebilir.

Ancak, mes'ele yukarıda saydıklarımızla bitmemektedir; döviz darlığı dolayısıyla ithal malların spekülâtif hare-

ketlere konu olması, ithalat ihracatının geniş çapta döviz kaçakçılığına imkân vermesi gibi hususlar da bu hizmet kesiminde kârlılığın bütün ekonoimice ödenen yüksek bir fiyat karşılığı olduğunu göstermektedir. İthalat-ihracat kesiminde özel kesimin kârlılığı kesin olarak sosyal fayda ile çelişmektedir.

Aynı husus geniş ölçüde bankacılık kesimi için varittir; enflasyon devresi içinde özel ticari bankacılık önemli bir gelişme göstermiştir. Gerçekten, özel kesimin devletle yanyana çalıştığı, hatta çoğu hallerde kendi ilkelerine göre peşinden sürüklediği bankacılık kesimi, kârlılığı ile sosyal faydası arasındaki çelişme dolayısıyla üzerinde özellikle durulmasını gerektirmektedir. Spekülâtif faaliyetlerde kârlılığın çok yükseldiği enflasyon içinde, dolambaçlı yollarla faiz haddini yükselten ve bu faaliyetlerin kârlılığını kısmen kendilerine aktaran özel ticari bankalar spekülâtif faaliyetlerin başlıca destekleyicisi olmuştur. Spekülâtif faaliyetin ithal malları fiyatlarını yükseltmek yönündeki etkisi hem tüketici hem üretici kütlenin sırtından ödendiği gibi, toprak spekülasyonu da şehir alanlarının yayılmasına yol açarak kamu hizmetlerinin yükünü arttırmıştır. Buna karşı devletin enflasyona gitmemesi gerektiği iddiası ileri sürülebilir; ancak, devlet gelirleri yetersiz kaldığı sürece, enflasyonun da kaçınılmaz bir sonuç olacağı unutulmamalıdır. Bundan başka, gerek kredilerin hacmi gerek üretimin kesimleri itibarıyla dağılımın kalkınma ile yakın ilgisi düşünüldüğünce, bankacılığın bir kamu hizmeti saymak gerektiği ortaya çıkar.

Görüldüğü gibi, «kâr eden faaliyetlerin özel kesime bırakılması» iddiası, yukarıda en önemlilerine kısaca temas ettiğimiz sebeplerden ötürü kabul edilebilir bir iddia değildir.

Bir taraftan vergi varidatının düşüklüğü bir taraftan kamu hizmetleri ve temel sanayi üretimindeki devletçiliğe rağmen, devlet kesiminin toplam milli hasıla içinde kapsadığı düşük oran devletin ekonominin gidişine yön vermekteki gücünü zayıf bırakmaktadır. Ne vergi yoluyla alınarak devlet elinde toplanan gayri iradi tasarruflar ne de devlet teşebbüsleri içindeki kapital birikimi ekonominin az gelişmiş alt yapısını değiştirmek için yeterli sayılabilir. Gerçi 1956-60 yılları arasında devlet yatırımlarının toplam yatırımlar içindeki oranı yükselmiştir; 1950-56 arasında toplam yatırımların %50'den fazlası özel kesim içinde yapıldığı halde, 1956'dan sonra, devletin payı devamlı bir artış göstermiştir. Böyle olduğu halde toplam tasarruf-yatırım oranının %40-45 gibi hiç küçümsemlenmeyecek bir oranı devlet kontrolünün dışında kalıyor demektir; bu oranın yatırım sahaları itibarıyla dağılımının plan hedeflerine ulaşılmasını geniş ölçüde etkilediğine hiç şüphe yoktur. Özel kesim yatırımları planda öngörülen orana varsa dahi üretim kesimleri itibarıyla dağılımı farklı olduğu takdirde plan hedefleri gerçekleştirilmiş olmamaktadır. Her ne kadar ileri bir sanayi memleketi için önemli olan belirli bir talep seviyesine erişmeyi sağlayacak yatırım oranına varılması ise de, Türkiye gibi geri kalmış ve ekonomik yapının değişmesi zorunluğu içinde bulunan bir memleketinde yatırımların üretim sahaları itibarıyla dağılımı da en az yatırım oranı kadar bir önem taşımaktadır.

Oyleyse, devlet, hangi üretim alanı olursa olsun plan hedeflerini gerçekleştirmek için üretici olarak piyasaya müdahale edebilmelidir.

III - SONUÇ:

Buraya kadar ileri sürdüğümüz fikirleri özetlersek şunu söyleyebiliriz: Bugün, memleketimizde, herkesin kolayca kendi tarafına çektiği bir «karma ekonomi» anlayışı mevcuttur. Karma ekonomiden ne anlaşılıyor, tezi savunan tarafın ekonomik sistem anlayışına göre değiştiği için de, müphem belirsiz bir «yuvarlak deyim» halinde herkesçe kullanılmaktadır. Gerçekten, geri kalmış bir ekonomi söz konusu olduğunda üretim kesimleri arasında, özel kesime bırakılacak veya devlete bırakılacak diye bir ayırma yapmak mümkün değildir. Zira, ekonomik kalkınma bir dînanış sürecidir. Bu süreçte, kâr azaltılmak için mevcut durumlara ittibak eden veya onları değiştiren piyasa mekanizması değil fakat toplumsal faydaya yönelen devletin önderlik etmesi gerekir. Devletin kâr gütmeksizin yapabileceği faaliyetlerin sınırının genişlemesi ise geliri ne bağlıdır. Vergi gelirlerinin çeşitli sebeplerle arttırılmaması devlet teşebbüsünün kâr gayesi ile de üretim yapması zorunluğu yaratmaktadır. Devlet kamu hizmeti yapacağı gibi kâr eden alanlara da gireceği için devlet teşebbüsünü sınırlamak mümkün değildir. Ekonomik gelişme toplumdaki her ferdin yararlanacağı bir «kollektif mal» sayılırsa, bu kollektif malı sağlayacak örgüt ancak devlet olabilir.

Çok yazı yazan Parker ile yazmayı sever!

Parker 45

daha iyi yazmak için: PARKER SUPER Quink MÜREKKEBİ

(İLANCILIK - 3918)

REKLAM LARINIZ İÇİN

BASIN İLAN KURUMU

Genel Müdürlük

Cağaloğlu, Türk Ocağı Caddesi No. 1

İstanbul

Telefon : 22 43 84 - 22 43 85

Telegraf Adresi : BASIN KURUMU

ŞUBELER DİŞ MÜHABİRLER

İstanbul	A.B.D.	İsviçre
Ankara	Almanya (Federal)	İsviçre
İzmir	Almanya	İtalya
Ağrı	Avusturya	Japonya
Bursa	Avustralya	Lübnan
Diğerşehir	Belçika	Macaristan
Erzurum	Bulgaristan	Norveç
Eskişehir	Çekoslovakya	Pakistan
Konya	Danimarka	Polonya
Zonguldak	Fransa	Portekiz
	Hollanda	Romanya
	İngiltere	Yugoslavya
	İspanya	Yunanistan
	İsrail	

(BASIN - 22095)